TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

I. REBANE

NÕUKOGUDE PARANDUSLIKU TÖÖ ÕIGUSE ALUSED

TARTU 1965

Tagastage raamat õigeaegselt!
Возвратите книгу вовремя!

~~93805~~ 187364

II 11. 1154. II 65. 100.000.

A-26442 IV

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
KRIMINAALÕIGUSE JA -PROTSESSI KATEEDER

I. REBANE

NÕUKOGUDE PARANDUSLIKU TÖÖ ÕIGUSE ALUSED

TARTU 1965

2 N
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
93805
187364

§ 1. NÕUKOGUDE PARANDUSLIKU TÖÖ ÕIGUSE MÕISTE, ÜLESANDED, PRINTSIIBID JA AJALUGU

I. Nõukogude parandusliku töö õigus on N õ u k o g u d e r i i g i p o o l t v õ i t l u s e k s k u r i t e g e v u s e v a s t u k e h t e s t a t u d õ i g u s n o r m i d e k o g u m , m i s m ä ä r a b k i n d l a k s s ü ü d i m õ i s t e t u k a s v a t a m i s t n õ u k o g u d e ü h i s k o n n a k a s u l i k u k s l i i k m e k s j a k a r i s t u s e m u u d e e e s m ä r k i d e s a a v u t a m i s t t a g a v a p a r a n d u s l i k u t ö ö i s e l o o m u g a k a r i s t u s t e t ä i t m i s e k o r r a. Selle ülesande teostamiseks kehtestab nõukogude parandusliku töö õigus parandusliku töö iseloomuga karistuste kandmiseks kindla režiimi, neid karistusi kandvate isikute ühiskonnale kasulikule tööle rakendamise ja nende suhtes poliitilise kasvatustöö, kutsealase ning tehnilise ja üldharidusliku õpetamise kohustuslikkuse, samuti ka nõukogude üldsuse ulatusliku kaasatõmbamise parandusliku töö asutuste tegevusse.

Nõukogude õigusteaduslikus kirjanduses pole ühtset seisukohta küsimuses, kas lugeda parandusliku töö õigust iseseisvaks õigusharuks nõukogude õiguse süsteemis või käsitleda seda nõukogude kriminaalõiguse osana. Selle küsimuse lahendamisel tuleb silmas pidada, et õppedistsipliiniks kõrgemas juriidilises õppeasutuses ei tarvitse igakord olla nõukogude õiguse teatav haru. On võimalikud nn. komplekssed õppedistsipliinid, mis käsitlevad nõukogude õiguse mitme iseseisva haru sisult lähedasi norme. Ka on selliseid õppedistsipliine, mille aineks on nõukogude õiguse mingi iseseisva haru teatav osa, millest selle suure tähtsuse ning

sellele omase eripärasuse tõttu antakse süvendatud ülevaade. Viimatiõeldu on kehtiv ka nõukogude paranduslíku töö õiguse kohta.

N õ u k o g u d e p a r a n d u s l i k u t ö ö õ i g u s e k u r s u s e uurimise aineks on nõukogude töö õigus. Selle kursuse raamides käsitletakse norme, mis reguleerivad Nõukogude riigi võitlust kuritegevuse vastu parandusliku töö asutuste poolt parandusliku töö iseloomu kandvate karistuste (vabadusekaotus ja vabadusekaotuseta paranduslik töö) täideviimise abil. Ühtlasi vaadeldakse nõukogude parandusliku töö õiguse kursuses nõukogude üldsuse osavõttu sellest võitlusest.

Nõukogude kriminaalõiguse üldosa kursuse raamides on võimalik vaadelda ainult nõukogude parandusliku töö õiguse aluseid, pikemaks käsitluseks on parandusliku töö õiguse normistik liiga ulatuslik. Pealegi põimuvad nende õigusnormidega tihedasti läbi muude õigusharude normid (näit. parandusliku töö asutuste ametkondlikku struktuuri ja teenistust sättivad normid). Ka on parandusliku töö asutuste tegevusele omane eripärasus, mille käsitlemine seoses muude kriminaalõiguslike instituutide vaatlemisega pole tarvilik. Sellepärast moodustab nõukogude parandusliku töö õigus kõrgemate juriidiliste õppeasutuste õppeplaanis ka iseseisva, fakultatiivse õppedistsipliini.

Nõukogude parandusliku töö õigus kui õppedistsipliin on arenemas kompleksseks õppedistsipliiniks, mis sealjuures ulatub väljaspoole puhtjuriidilise distsipliini raame. Juba praegu rakendatakse edukalt nõukogude pedagoogika aluseid parandusliku töö iseloomuga karistusi kandvate isikute ümberkasvatamisel ja parandamisel. On hakatud uurima küsimusi, mis on seoses psühholoogia saavutuste ärakasutamisega parandusliku töö asutuste tegevuses. Samuti on asutud teaduslikult läbi töötama konkreetse ökonoomika küsimusi seoses parandusliku töö asutuste majandusalase tegevusega. Nende küsimuste käsitlemisel parandusliku töö õiguse kursuse raamides ei piirdu viimane nõukogude kriminaalõiguse üldosa teatavate küsimuste vaatlemisega. Komplekse distsipliinina analüüsib

ta peale nõukogude kriminaalõiguse üldosa küsimuste ka parandusliku töö asutuste struktuuri ja tegevust reguleerivaid mõningate teiste õigusharude norme ning hõlmab rea muid küsimusi, millel ei olegi juriidilist iseloomu.

Seega ulatub nõukogude parandusliku töö õiguse kursuse kui kompleksse õppedistsipliini aine nõukogude parandusliku töö õiguse raamidest kaugemale. Kuid sellest ei järeldu, et ka nõukogude parandusliku töö õiguse ainet tuleks avardada, viia see nõukogude kriminaalõiguse raamidest välja ja tunnistada iseseisvaks õigusharuks.

II. Nõukogude parandusliku töö õiguse nagu kogu nõukogude kriminaalõiguse ü l e s a n d e k s on võitlus kuritegevuse vastu. Eelkõige konkretiseerub see ülesanne vabadusekaotusele ja paranduslikule tööle mõistetute parandamise ja ümberkasvatamise, nende ausale tööle ja elule ettevalmistamise ning nende poolt uute kuritegude toimepanemise ärahoidmise ülesandeis. Needki ülesanded on omased kogu nõukogude kriminaalõigusele üldse. Nõukogude parandusliku töö õiguse omapära seisab selles, et ta nimetatud ülesannete teostamiseks määrab kindlaks parandusliku töö iseloomuga karistuste täitmise korra ja seoses sellega ka parandusliku töö asutuste tegevuse printsiibid, meetodid ja korra ning nõukogude üldsuse osavõtu spetsiifilised vormid vabadusekaotusele ja paranduslikule tööle mõistetud isikute parandamisest ja ümberkasvatamisest. Sealjuures kehtivad ka nõukogude parandusliku töö õiguse valdkonnas nõukogude kriminaalõiguse p õ h i p r i n t s i i b i d - sotsialistlik seaduslikkus, sotsialistlik humanism, nõukogude demokratism jt. Suur tähtsus parandusliku töö õiguse valdkonnas on karistuste kandmise õigel individualiseerimisel.

Nõukogude ühiskonna käesoleval arenguetapil, mil päevakorras on kuritegevuse järsu vähendamise ja seejärel täieliku likvideerimise ülesanne meie maal, pöörab nõukogude parandusliku töö õigus erilist tähelepanu võitlusele kuritegude retsidiivi, esijoones aga eriti ohtliku retsidiivi vastu. Selle ülesande edukaks täitmiseks näeb ta ette veenmise ja

sunni mitmesuguste vormide ärakasutamise karistust kandvate isikute suhtes, vajaduse korral nende allutamise rangele režiimile, kuid ühtlasi ka üldsuse laialdase kaasatõmbamise süüdimõistetute parandamisele ja ümberkasvatamisele.

III. Nõukogude parandusliku töö õiguse p r i n t s i i b i d on sellised põhimõtted nõukogude parandusliku töö asutuste tegevuses, millest kinnipidamine on karistuse eesmärkide saavutamise vältimatuid tingimusi.

Parandusliku töö asutuste tegevuse üks põhiprintsiipe on range kinnipidamine s o t s i a l i s t l i k u s t s e a d u s l i k k u s e s t . See printsiip leiab nende asutuste tegevuses väljenduse selles, et kinnipeetavate õigusi austatakse, kuid ühtlasi nõutakse ka karistust kandvailt isikuilt endilt režiimist tulenevate nõudmiste tingimusteta täitmist. Igasugune omavoli süüdimõistetute suhtes on rangelt karistatav. Selle printsiibi eriline tähtsus parandusliku töö asutuste tegevuses seisneb selles, et juhul, kui seaduslikkuse rikkumine ja omavoli ei ole välistatud, pole võimalik kasvatada austust ja lugupidamist Nõukogude seaduste ja ühiselureeglite vastu. Seepärast ongi range kinnipidamine sotsialistlikust seaduslikkusest üks tähtsamaid tingimusi karistuse eesmärkide saavutamisel parandusliku töö asutuste tegevuses.

S o t s i a l i s t l i k h u m a n i s m avaldub parandusliku töö asutuste tegevuses selles, et välditakse süüdimõistetule füüsiliste kannatuste tekitamist ja tema inimväärikuse alandamist. Parandusliku töö asutused peavad visa võitlust süüdimõistetu parandamise ja ümberkasvatamise eest. Tõstetakse karistust kandva isiku haridustaset ja tööalast kvalifikatsiooni. Teda valmistatakse ette täisväärtuslikule elule. Sotsialistliku humanismi printsiibist kinnipidamine näitab süüdimõistetule, et parandusliku töö asutused peavad võitlust tema eest ja kogu nende töö on kantud usust inimesesse. Seegi on oluliseks teguriks karistuse eesmärkide saavutamisel - süüdimõistetu parandamisel ja ümberkasvatamisel.

N õ u k o g u d e d e m o k r a t i s m i põhimõtted avalduvad parandusliku töö asutustes karistust kandvate isikute isetegevate organite töö soodustamises ja ergutamises, kollektiivsuse arendamises ja üldsuse laialdases kaasatõmbamises süüdimõistetute parandamisele ja ümberkasvatamisele. Sellest printsiibist kinnipidamisel avardub ja kindlustub positiivne mõju, mida avaldatakse karistust kandvale isikule. Süüdimõistetu kogeb, et teda usaldatakse. Sellel on aga suur tähtsus süüdimõistetu parandamisel ja ümberkasvatamisel.

Karistuse eesmärkide saavutamine antud isiku suhtes sõltub suurel määral ka selle õ i g e s t i n d i v i d u a l i s e e r i m i s e s t mitte ainult karistuse määramisel, vaid ka karistuse kandmise käigus. Sellest printsiibist tingituna kehtestataksegi erinevad režiimid parandusliku töö asutustes ja individuaalne kasvatustöö süüdimõistetutega.

IV. P a r a n d u s l i k u t ö ö i s e l o o m u g a k a r i s t u s t e k s on nõukogude kehtiva kriminaalõiguse järgi vabadusekaotus ja vabadusekaotuseta parandusliik töö. Olles kriminaalkaristusteks, on neile omased kõik tunnused, mis iseloomustavad kriminaalkaristusi üldse. Samal ajal erinevad nad aga rea tunnuste poolest muudest karistusliikidest.

a) Vabadusekaotuse ja vabadusekaotuseta parandusliku töö kandmine on seotud süüdimõistetu kohustusliku rakendamisega ühiskonnale kasulikule tööle. Süüdimõistetu rakendamist ühiskonnale kasulikule tööle vabadusekaotuse ja vabadusekaotuseta parandusliku töö kandmise ajal kasutatakse sealjuures tema parandamise ja ümberkasvatamise vahendina. Sellepärast nimetataksegi neid karistusi parandusliku töö iseloomuga karistusteks, nende karistuste kandmist sättivat normistikku aga parandusliku töö õiguseks.

b) Erinevalt kõigist muudest karistusliikidest kantakse parandusliku töö iseloomuga karistusi kas spetsiaalsetes, selleks otstarbeks loodud asutustes ja nimelt parandusliku töö asutustes või siis nende asutuste juhiste kohaselt ja

järelvalvel (vt. § 2).

Kuni "NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse aluste" kehtestamiseni kuulus parandusliku töö iseloomuga karistuste hulka ka asumiselesaatmine ühenduses parandusliku tööga. Eespool nimetatud "Alused" ja KrK ei näe aga enam ette sellist asumiselesaatmise liiki. Sellepärast ei kuulugi Eesti NSV-s asumiselesaatmine käesoleval ajal enam parandusliku töö iseloomuga karistuste hulka. Kuid nimetatud "Alused" ei välista võimalust võtta liiduvabariikide KrK-tesse asumiselesaatmist ühenduses parandusliku tööga ühe karistusliigina.

V. Nõukogude parandusliku töö õiguse peamiseks a l l i k a k s on seadus. Parandusliku töö õiguse norme leidub nii üleliidulistes kui ka Eesti NSV seadustes. Parandusliku töö õiguse seisukohast on tähtsad näiteks "NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse alused" (§-d 20-21, 23, 25, 44-46 jt.), samuti aga ka KrK paljud paragrahvid (näit. §-d 20-21, 23, 25, 52, 55-57 jt.) ja KrPK sätted. Loomulikult kajastuvad parandusliku töö õiguse sätted tulevases "NSV Liidu ja liiduvabariikide parandusliku töö seadusandluse alustes" ja "Eesti NSV parandusliku töö koodeksis".

Parandusliku töö õiguse norme leidub rohkesti ka muudes normatiivaktides, esijoones Eesti NSV Ühiskondliku Korra Kaitse Ministeeriumi parandusliku töö kolooniate ja türmide põhimääruses. Parandusliku töö õiguse norme sisaldavad ka Eesti NSV Ühiskondliku Korra Kaitse Ministeeriumi mitmesugused juhendid ja käskkirjad, mis reguleerivad parandusliku töö asutuste tegevuse üksikuid külgi. Kõik need normid on ranges kooskõlas nendest kõrgemajõuliste normatiivsete aktidega, esijoones NSV Liidu ja Eesti NSV seadustega.

VI. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon likvideeris tsaari Venemaa vangla selle kepirežiimi ja solvava suhtumisega vahialusesse kui hüljatud ja põlatud olendisse. Vahialust hakati kohtlema kui inimest, kellel on teatavad õigused ja eelkõige õigus sellele, et tema isikut ja inimväärikust austatakse ja kaitstakse.

Juba aastail 1918 - 1919 formuleeriti reas normatiivaktides nõukogude parandusliku töö poliitika põhialused, mis ühes või teises ulatuses püsivad tänaseni. Juba siis määrati kindlaks, et vahialuste ümberkasvatamise ja paranemisele viimise põhimiseks vahendiks on ühiskonnale kasulik töö ja vahialused on kohustatud töötama. Nähti ette, et vahialused saavad tasu vastavalt antud töästusharus makstavatele tasumääradele ja nende suhtes kehtivad töökaitse eeskirjad. Kinnipidamiskohtades kehtestati tööpäevade arvestus (vt. § 5, V). Organiseeriti vahialuste professionaalne õpetamine ja neile üldhariduse andmine. Tolleaegsed normatiivsed aktid, tunnistades vajalikuks individuaalse lähenemise vahialustele, kehtestasid nende mitmesuguste kategooriate suhtes erinevad režiimid ja võimaldasid enne tähtaega karistusest vabastamist. Hakati asutama töökoolooniaid, esijoones põllumajanduslikke.

Neid, aastail 1918 - 1919 formuleeritud printsiipe arendas edasi 1924.a. PTööK, mille kohaselt parandusliku töö poliitika aluseks tunnistati kurjategija parandamine, ümberkasvatamine ja kohandamine töötava ühiskonna elutingimustele parandusliku tööga mõjutamise abil.

Kinnipidamisasutused moodustasid 1924.a. PTööK järgi ühtse süsteemi. Tehti vahet ühelt poolt mitut tüüpi asutuste vahel karistuse kandmiseks (mitmesugused töökoolooniad jm.) ning teiselt poolt asutuste vahel meditsiinilis-pedagoogiliste ja meditsiiniliste vahendite kohaldamiseks. Süüdimõistetute jaotamine eri tüüpi kinnipidamisasutuste vahel toimus olenevalt kohtu poolt määratud vabadusekaotuse tähtajast ja liigist, isiku sotsiaalsest kuuluvusest ning kuriteo motiividest ja põhjustest. Kinnipidamiskohtades karistust kandvad isikud jaotati järkudesse. Sõltuvalt edusammudest õpinguis ja töös, režiimist kinnipidamisest ja ärakantud karistuse ajast nähti ette kinnipeetavate üleviimine ühest järgust teise.

1924.a. PTööK tõmbas kinnipidamisasutuste tööle kaasa ühiskondlike organisatsioonide esindajaid.

Algul oli töökoloniate võrk vähe are-

nenud. Süüdimõistetute hulgas domineerisid kontrrevolutsioonilised ja klassikuuluvuselt vaenulikud, võõrad või deklasseerunud elemendid, kes kandsid vabadusekaotust isolaatorites. Kuid aja jooksul olukord muutus. Alates eriti aastast 1929 algab isolaatorite likvideerimine ja töökolooniate võrgu väljaarendamine.

1933.a. PTöök arendab edasi 1924.a. PTöök printsiipe. Ta rõhutab eriti poliitilise kasvatustöö tähtsust parandusliku töö asutustes ja töö õige organiseerimise vajadust. Pehmeneb kinnipidamisasutuste režiim. Vahialuste isoleerimine välismaailmast on vähem range, tugevneb ühiskondlike organisatsioonide osavõtt parandusliku töö asutuste tegevusest ning areneb kinnipeetavate isetegevuse sfäär. Nii organiseeritakse näiteks vahialuste seltsimehelikud kohtud jm., arendatakse ergutusvahendite süsteemi, tingimisi enne tähtaega vabastamist ja tööpäevade arvestuse instituuti (vt. § 5, V). Kuid 1933.a. PTöök ei säilita vahialuste jaotamist järkudesse olenevalt nende edusammudest töös ja õpinguis, ta ei näe seega ka ette üleviimise võimalust madalamast järgust kõrgemasse.

1933.a. likvideeris PTöök isolaatorid ja andis domineeriva tähenduse parandusliku töö kolooniatele, eristades selle järgmisi liike: tehase- ja vabrikukolooniad, põllumajanduslikud kolooniad, kvalifitseerimata töö kolooniad ja trahvikolooniad.

/ Rööbiti töökolooniatega hakati juba alates aastast 1929 organiseerima p a r a n d u s l i k u t ö ö l a a g r e i d . Need tegutsesid sellekohase, 1930.a. kehtestatud põhimääruse alusel ja nendesse saadeti üldreeglina isikuid, kellele oli mõistetud vabadusekaotus üle kolme aasta.

Parandusliku töö laagrite eesmärgiks ei olnud kättetasumine ja süüdimõistetutele füüsiliste kannatuste tekitamine, kuid režiim oli nendes rangem kui kolooniates.

Laagrid tegid ära suure töö kurjategijate parandamisel ja ümberkasvatamisel sotsialistlikust ülesehitusest aktiivseteks ja teadlikeks osavõtjateks. Väljapaistvate töösaavutuste eest vabadusekaotuse kandmise ajal parandusliku töö laagrites on rida isikuid autasustatud Nõukogude Liidu

ordenite ja medalitega. Endistele spekulantidele, kahjuritele, professionaalsetele kurjategijatele ja ametialaste kuritegude toimepanijaile usaldati vastutavad töölõigud laagrites.

Kinnipidamine t ü r m i s kui vabadusekaotuse üks liik nähti ette 1936.a. isikute suhtes, kes olid süüdi mõistetud kõige raskemate kuritegude toimepanemises. Kinnipidamist türmis võidi kohaldada ka isikute suhtes, kes kuritahtlikult rikkusid kinnipidamisasutustes kehtivat režiimi. Türmis kinnipidamise nägid samuti ette mõningad kriminaalseadused üksikute vähemohtlike kuritegude eest, mille vastu oli vaja pidada otsustavat võitlust.

Nõukogude parandusliku töö asutuste tegevusele avaldasid väga tugevat mõju Stalini isiku kultuse leviku ajal toimunud sotsialistliku seaduslikkuse rikkumised ning Beria ja tema jõugu kahjurlik tegevus. Paljude aastate jooksul ignoreeriti 1933.a. PTöök ja nõukogude parandusliku töö poliitika põhiprintsiipe. Sotsialistlikku seaduslikkust parandusliku töö asutuste tegevuses rikuti jämedalt. Üldsus tõrjuti eemale parandusliku töö asutuste tööst. Need asutused viidi välja partei ja valitsuse kontrolli alt ning olid peidetud kõrge müüri taha avalikkuse eest. Prokuratuuri järelevalve parandusliku töö asutuste tegevuse üle oli faktiliselt kaotatud. Parandusliku töö laagrites peeti hulgaliselt kinni süütuid nõukogude kodanikke, kelle suhtes mingi parandamine ja ümberkasvatamine polnud üldse vajalik. Sellega kõigutati usku Nõukogude seadustesse. Olukorras, kus omavoli ja seaduslikkuse rikkumine olid sagedasteks ning kinnipidamiskohtades olid pahatihti loodud füüsilisele hävitamisele suunatud tingimused, osutusid kurjategijate parandamise ja ümberkasvatamise võimalused mitmes suhtes piiratuks.

Pärast Beria ja tema jõugu paljastamist ja purustamist ning isikukultuse kahjulike tagajärgede likvideerimist algas uus periood nõukogude parandusliku töö asutuste tegevuses. Partei ja valitsus võtsid tarvitusele vajalikud abinõud selleks, et suunata nende asutuste kogu tegevus põhiülesande edukale täitmisele: vabadusekaotusele ja paranduslikule töö-

le mõistetud isikute parandamisele ja ümberkasvatamisele. Parandusliku töö asutuste tegevuses teostati parandusliku töö poliitika leninlikud põhiprintsiibid, sealhulgas sotsialistlik seaduslikkus. Parandusliku töö asutuste tegevusest osavõtmisele tõmmati jällegi kaasa nõukogude üldsus. Alusetult kinnipidamiskohtadesse paigutatud nõukogude kodanikud rehabiliteeriti, kaotati Erinõupidamine NSV Liidu Siseministeeriumi juures, mida sageli kasutati arveteõiendamiseks süütute nõukogude kodanikega.

Aastal 1954 taastati NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlustega tingimisi enne tähtaega ja alaealiste enne tähtaega vabastamine kinnipidamiskohtadest. Aastal 1955 taastati prokuröri-järelvalve kinnipidamiskohtades. Alates a. 1957 hakkasid liiduvabariikide ministrite nõukogude poolt kinnitatud sellekohaste põhimääruste alusel jällegi tegutsema parandusliku töö asutuste järelevalvekomisjonid. Samal aastal kehtestati kord, mille järgi türmis vabadusekaotust kandvatele isikutele võib nende eeskujuliku käitumise korral pärast ühe kolmandiku karistusaja ärakandmist asendada türmis kinnipidamine karistuse kandmisega parandusliku töö koloonias.

1957. aastal organiseeriti parandusliku töö kolooniates salgad. Viimased kujunesid parandusliku töö kolooniates kogu kasvatusliku töö keskusteks. Varem ei olnud kolooniate administratsioonil vajalikku ülevaadet karistust kandvatest isikutest. Kinnipeetavate jaotamine salkadeks (siia arvati 5-110 karistust kandvat isikut) võimaldas kasvatustööd ulatuslikumalt individualiseerida. Uus kord nägi ette, et salga ülem kannab isiklikku vastutust kinnipeetavate parandamise ja ümberkasvatamise eest. Ühtlasi võimaldasid salgad paremini kujundada kollektiivi vabadusekaotust kandvatest isikutest.

1958. a. 8. detsembril kehtestati parandusliku töö kolooniate ja türmide uus põhimäärus. See sätestas parandusliku töö laagrite likvideerimise, kindlustas veelgi sotsialistlikku seaduslikkust parandusliku töö asutuste tegevuses ja tegi lõpu üksnes tööpäevade arvestuse alusel kinnipidamiskohtadest karistust kandvate isikute enne tähtaega vabastamisele. Hiljem lõpetati üldse tööpäevade arvestus parandusliku töö

asutuste tegevuses.

Seoses NSV Liidu Siseministeeriumi likvideerimisega allutati parandusliku töö asutused liiduvabariikide siseministeeriumidele. Käesoleval ajal tegutsevad nad liiduvabariikide ühiskondliku korra kaitse ministeeriumide alluvuses liiduvabariikides kehtestatud põhimääruse alusel.

VII. Nõukogude parandusliku töö õiguse arengut viimaste aastate jooksul on selgelt läbinud rida iseloomustavaid jooni.

Juba nõukogude võimu algaastatel formuleeritud nõukogude p a r a n d u s l i k u t ö ö p o l i i t i k a p õ h i p r i n t s i i p i d e , sealhulgas ka s o t s i a l i s t l i k u s e a d u s l i k k u s e printsiibi taastamine, kindlustamine ja edasiarendamine nõukogude parandusliku töö asutuste tegevuses on olnud partei ja valitsuse erilise tähelepanu objektiks.

Partei ja valitsus on teinud kõik selleks, et võimalikult ulatuslikumalt tõmmata kaasa n õ u k o g u d e ü l d s u s parandusliku töö asutuste tegevusele ning ära kasutada ühiskondliku mõjutamise kogu jõudu karistust kandvate isikute parandamiseks ja ümberkasvatamiseks.

Nõukogude parandusliku töö õiguse normide arengule viimaste aastate jooksul on iseloomustav järjekindlalt i n d i v i d u a a l n e l ä h e n e m i n e süüdimõistetute üksikutele kategooriatele. Vastavalt sellele on kõrvalekaldumatult teostatud põhimõtet, mille kohaselt retsidivistid ja esijoones eriti ohtlikud retsidivistid, raskeid kuritegusid toime pannud isikud ja nn. juhuslikud kurjategijad kannavad vabadusekaotust erinevates režiimides. Olenevalt süüdimõistetute üksikutest kategooriatest varieeruvad nende suhtes kohaldatavad mõjutamisvahendid. Eriti ohtlike retsidivistide ja raskeid kuritegusid toimepannud isikute suhtes on absoluutselt lubamatu igasugune liberaalitsev suhtumine, liialdused materiaal-olustikulisel kindlustamisel jms.

Tunnistades t ö ö k a s v a t u s e otsustavat osa vabadusekaotusele ja parandusliku tööle mõistetud isikute

mõjutamisel, on kehtiv nõukogude parandusliku töö õigus suunatud sellele, et kindlustada süüdimõistetute osavõttu tööprotsessist. Selleks nähakse ette vahendid, mille abil isikut, kes parandusliku töö asutuses püüab elada parasiitlikult, vajaduse korral sunnitakse tööle. NLKP Keskkomitee juunipleenumi (1963.a.) otsuste valguses on töökasvatuse tähtsus parandusliku töö asutustes veelgi tõusnud.

Nõukogude parandusliku töö õiguse kehtiv normistik lähtub k a r i s t u s e v ä l d i t a m a t u s e leninlikust printsiibist. Ta käsitleb selle printsiibi rikkumisena kohtuotsuste stabiilsuse kõigutamist põhjendamatute vabastamiste läbi kohtuotsusega määratud karistuse kandmisest. Piirates või üldse välistades teatavatel juhtudel enne tähtaega karistuse kandmisest vabastamise võimaluse, lubab ta teistel juhtudel seaduses ettenähtud alustel ja piirides süüdimõistetute olukorda kergendada, kui viimane sellist u s a l d u s t väärib. Eelnev on eriti kehtiv isikute suhtes, kes on kuriteo toime pannud enne nende kaheksateistkümneaastaseks saamist.

Lõpuks on nõukogude parandusliku töö õiguse arengule viimaste aastate kestel iseloomustav u l a t u s l i k u a b i ettenägemine karistuse kandmiselt vabanenud isikutele selleks, et aidata nendel üle saada tekkida võivatest raskustest ja vältida kuritegude retsidiivi oht.

VIII. Nõukogude parandusliku töö õiguse e e s s e i s e v k o d i f i t s e e r i m i n e aitab suuresti kaasa nõukogude parandusliku töö õiguse edasisele arenemisele, sotsialistliku seaduslikkuse kindlustamisele parandusliku töö asutuste tegevuses ja selle efektiivsuse tõstmisele võitluses kuritegevuse vastu.

Tulevane nõukogude parandusliku töö õigus koosneb NSV Liidu normidest ja liiduvabariikide normidest. NSV Liidu seadusandlike organite poolt võetakse vastu "NSV Liidu ja liiduvabariikide parandusliku töö seadusandluse alused". Nendes määratakse kindlaks parandusliku töö seadusandluse printsiibid ja üldsätted. Kooskõlas nimetatud "Alustega" kehtestavad liiduvabariigid parandusliku töö koodeksid.

§ 2. PARANDUSLIKU TÖÖ ASUTUSED

I. 1. Vabadusekaotust kantakse kinnipidamiskohtades, s.t. kohtades, kus toimub isiku ajutine isoleerimine. Mitte kõik kinnipidamiskohad ei ole aga parandusliku töö asutusteks. Nii ei kuulu parandusliku töö asutuste süsteemi eeluurimisvanglad, kinnipidamiskohtade edasisaate- (transiit-) osakonnad ning miilitsaosakondade eelvangistuskambrid. Parandusliku töö asutusteks on vaid järgmised kinnipidamiskohad: parandusliku töö kolooniad, türmid ja alaealiste töökolooniad.

Eelkõige on parandusliku töö asutuste ülesandeks kindlustada vabadusekaotusele mõistetud isikute parandamine ja ümberkasvatamine selleks, et neid ette valmistada ausaks tööks ja eluks ning ära hoida nende poolt uute kuritegude toimepanemist. Selle ülesande teostamiseks rakendatakse parandusliku töö asutustes kinnipeetavad ühiskonnale kasulikule tööle, allutatakse nad vastavas asutuses kehtivale režiimile ning teostatakse kinnipeetavate seas poliitilist kasvatustööd, kutsealast, tehnilist ning üldhariduslikku õpetamist, samuti aga arendavad kinnipeetavate selliseid isetegevaid organisatsioone, mis aitavad kaasa kehtivast sisekorrast ja distsipliinist rangele kinnipidamisele.

Parandusliku töö asutused vabadusekaotuse kandmiseks, mis paiknevad Eesti NSV territooriumil, alluvad Eesti NSV Ühiskondliku Korra Kaitse Ministeeriumile. Viimane juhib nende tegevust ja kannab selle eest vastutust. Tema pädevusse kuulub nende asutuste organiseerimine ja likvideerimine.

Parandusliku töö asutused vabadusekaotuse kandmiseks organiseeritakse paikkondades, mis vastavad sanitaarnõuetele. Nendel asutustel on vajalikud elu-, kommunaal-elukondlikud ja muud ruumid, mis samuti kui nende asutuste tootmisterritoo-

riumgi peavad olema nõutaval viisil tarastatud. Eesti NSV-s vabadusekaotusele mõistetud isikud kannavad karistust üldreeglina Eesti NSV-s.

2. Kehtiv õigus näeb vabadusekaotuse kandmiseks ette erineva r e ž i i m i g a parandusliku töö asutuste organiseerimise. See on vajalik sellepärast, et vabadusekaotusele mõistetud isikute kontingent on erinev. Vabadusekaotust kandvate isikute eri kategooriad vajavad individuaalset lähenemist ning selliste tingimuste loomist, mis on kõige soodsamad just süüdimõistetute antud kontingendi parandamiseks ja ümberkasvatamiseks. Vabadusekaotust kandvate isikute üksikute kategooriate üksteisest eraldamata jätmise korral poleks välditud ka ühtede kinnipeetavate negatiivse mõju võimalus teistele. Sellest tulenevalt näeb kehtiv õigus ette esmakordselt süüdimõistetute range isoleerimise retsidivistidest, alaealiste eraldamise täiskasvanud kinnipeetavaist, samuti ka vabadusekaotust kandvate isikute lahus paigutamise olenevalt soost, toimepandud kuritegude iseloomust jms.

Peamiseks vabadusekaotuse kandmise kohaks on p a r a n d u s l i k u t ö ö k o l o o n i a d. Nendesse paigutatakse karistuse kandmiseks kõik vabadusekaotusele mõistetud isikud, kelle suhtes ei ole ette nähtud karistuse kandmist türmis või alaealiste töökoloonias. Olenevalt režiimist tehakse vahet nelja liiki parandusliku töö kolooniate vahel. Koloonia liigi antud isiku suhtes määrab kindlaks kohus. Sealjuures arvestab ta kuriteo ühiskonnaohtlikkuse iseloomu ja astet, süüdlase isiksust ja kuriteo toimepanemise asjaolusid (KrK § 36).

Vabadusekaotusele mõistetud isikud kannavad karistust ü l d r e e g l i n a (erandid kehtivad naiste ja eriti ohtlike riiklike kuritegude eest süüdimõistetute suhtes) parandusliku töö kolooniates järgmiselt:

1) ü l d r e ž i i m i g a parandusliku töö koloonias esmakordselt vähemohtlike kuritegude eest vabadusekaotusele mõistetud isikud;

2) t u g e v d a t u d režiimiga parandusliku töö koloonias - raskete kuritegude eest esmakordselt vabaduse-

kaotusele mõistetud isikud. Rasked kuriteod on loetletud KrK-s (§ 23 lg. 4), kusjuures rasketeks tunnistatakse nad üksnes tingimusel, et süüdlast on nende eest karistatud vabadusekaotusega mitte alla viie aasta;

3) r a n g e režiimiga parandusliku töö koloonias kannavad vabadusekaotust isikud, kes on juba varem kandnud vabadusekaotust, kuid keda ei ole tunnistatud eriti ohtlikeks retsidivistideks. Varem tingimisi mõistetud vabadusekaotus, distsiplinaarpataljoni saatmine ning vabadusekaotuse kandmine alaealiste töökoloonias ei või iseendast olla vabadusekaotusele mõistetud range režiimiga koloonia määramise aluseks. Range režiimiga parandusliku töö koloonias vabadusekaotuse kandmise küsimuse otsustamisel isikute suhtes, kes on varem kandnud vabadusekaotust ja kelle karistatus on kustunud või kustutatud, ei või kohtud lähtuda ainult karistatuse kustumise või kustutamise faktist. Nad peavad arvestama kogumis kõiki andmeid süüdimõistetu isiksuse kohta, samuti tema poolt varem toimepandud kuriteo iseloomu ja raskust;

4) e r i r e ž i i m i g a parandusliku töö koloonias kannavad vabadusekaotust ainult eriti ohtlikud retsidivistid ja isikud, kellele surmanuhtlus on armuandmise korras asendatud vabadusekaotusega.

. E r a n d i n a üldreeglist võib kohus üksikuil juhtudel, lähtudes karistuse mõistmise üldsätteist (KrK § 36), määrata vabadusekaotuse kandmise ükskõik millist liiki parandusliku töö koloonias. Kergendavate asjaolude (KrK § 37) esinemisel võib kohus määrata vabadusekaotuse kandmise kergema režiimiga, vastutust raskendavate asjaolude (KrK § 38) olemasolu korral aga rangema režiimiga parandusliku töö koloonias kui see on üldreeglina ette nähtud (selle erandi alusel ei ole siiski lubatud vabadusekaotuse kandmist määrata erirežiimiga parandusliku töö koloonias).

Vabadusekaotusele mõistetud n a i s i s i k u d kannavad karistust üldrežiimiga parandusliku töö kolooniates, välja arvatud eriti ohtlikud retsidivistid, kes kannavad vabadusekaotust range režiimiga parandusliku töö kolooniates. Tu-

gevdatud ja erirežiimiga parandusliku töö kolooniad vabadusekaotuse kandmiseks naisisikutele ei ole organiseeritud. Küll on aga võimalik KrK-s ettenähtud juhtudel (KrK § 23 lg. 4 ja 6) naisisiku vabadusekaotuse kandmiseks türmi paigutamine. Naisisikud, kes on **välisriigi kodanikud** või **kodakondsuseta** ja kes on vabadusekaotusele mõistetud eriti ohtlike riiklike kuritegude hulka mittearvatud kuritegude eest, kannavad karistust ainult üldrežiimiga parandusliku töö kolooniates. Nende paigutamine range režiimiga parandusliku töö kolooniatesse pole lubatud. Eriti ohtlike riiklike kuritegude eest vabadusekaotusele mõistetud naisisikud kannavad vabadusekaotust nende kuritegude eest süüdimõistetute suhtes kehtestatud korras.

Eriti ohtlike riiklike kuritegude eest vabadusekaotusele mõistetud isikud (sõltumata karistuse tähtajast) kannavad vabadusekaotust range režiimiga parandusliku töö koloonias tingimustes, mis kindlustavad nende täieliku isoleerimise kinnipeetavaist, kes on süüdi mõistetud muude kuritegude eest. Sealjuures on üksikuil juhtudel lubatud, arvesse võttes toimepandud kuriteo iseloomu ja ühiskonnaohtlikkuse astet ning kuriteo toimepanemise asjaolusid, määrata neile vabadusekaotuse kandmine erirežiimiga parandusliku töö koloonias ka siis, kui neid ei tunnistata eriti ohtlikeks retsidivistideks või nende suhtes ei ole surmanuhtlus armuandmise või amnestia korras asendatud vabadusekaotusega. Eriti ohtlike riiklike kuritegude eest vabadusekaotusele mõistetud **naisisikud** kannavad karistust samuti range režiimiga parandusliku töö kolooniates, olenemata nende tunnistamisest eriti ohtlikeks retsidivistideks või nende karistatusest. Eriti ohtlike riiklike kuritegude eest vabadusekaotusele mõistetud **välismaalased** kannavad karistust range režiimiga parandusliku töö kolooniates. Nende paigutamine erirežiimiga parandusliku töö kolooniatesse pole ühelgi juhul lubatud.

Kogu vabadusekaotuse kandmise aja viibivad süüdimõistetud neile kohtu poolt määratud režiimiga koloonias. Karistust kandvate isikute kontin-

gendi püsivusel on suur tähtsus kinnipeetavate liitmisel kollektiiviks, nende isetegevate organisatsioonide arendamisel ning nende suhtes tehtava kasvatustöö pikemaajalisel planeerimisel. Vabadusekaotust kandva isiku üleviimine teatavaliigilisest parandusliku töö kolooniast teise on lubatud üksnes erandlikel juhtudel.

Isikuid, kes on ära kandnud vähemalt poole neile mõistetud karistusest, võib hea käitumise ja kohusetundliku suhtumise korral töösse (sellekohase esildise teeb koloonia administratsioon kooskõlastatult järelevalvekomisjoniga) üle viia erirežiimiga kolooniast range režiimiga kolooniasse. On osa karistusaega kantud türmis, võetakse ka see arvesse poole karistusaja arvutamisel. Kui isik enne erirežiimiga kolooniasse üleviimist kandis vabadusekaotust üld- või tugevdatud režiimiga parandusliku töö koloonias, ei ole lubatud teda vähemalt poole karistusaja kandmise järel tagasi saata nendesse kolooniatesse, vaid tal tuleb jätkata karistuse kandmist range režiimiga parandusliku töö koloonias, vaatamata sellele, et tema käitumine ja töösse suhtumine on eeskujulikud.

Ka võib kohus määrata, et süüdimõistmisel kuriteo eest, mille isik pani toime karistuse kandmise ajal, kuulub ta üleviimisele rangema režiimiga parandusliku töö kolooniasse. Sealjuures peetakse silmas parandusliku töö koloonia . liigi määramisel nii karistuse mõistmise üldsätteid (KrK § 36) kui ka koloonia liigi määramist reguleerivaid üldnorme.

Vabadusekaotuse kandmine kinnipidamise näol t ü r m i s on rangelt piiratud. Vabadusekaotuse kandmise kinnipidamise näol türmis võib kohus määrata eriti ohtlikule retsidivistile (sõltumata mõistetud karistusajast), süüdimõistmisel eriti ohtliku riikliku kuriteo eest (samuti sõltumatult mõistetud karistusajast) ning isikule, kes mõistetakse raske kuriteo (need on loetletud KrK §-s 23 lg. 4) eest vabadusekaotusele tähtajaga mitte alla viie aasta. Kui kohus nimetatud juhtudel määrab, et karistusaega tuleb kanda türmis, peab kohtuotsuses olema tähendatud, et pärast selle karistusosa ärakandmist kuuluvad üleviimisele: eriti ohtlikud

retsidivistid - erirežiimiga parandusliku töö kolooniasse; isikud, kes on juba varem kaks korda või enam kandnud vabadusekaotust - range režiimiga parandusliku töö kolooniasse; raskete kuritegude eest esmakordselt süüdimõistetud (juhul, kui mõistetud vabadusekaotuse tähtaeg on viis aastat või enam) - tugevdatud režiimiga parandusliku töö kolooniasse. Kui nimetatud isikud on ära kandnud vähemalt poole türmis kinnipidamise tähtajast, võib kohus nende eeskujuliku käitumise korral asendada kinnipidamise türmis karistuse kandmisega parandusliku töö kolooniasse.

Peale selle on türmis kinnipidamine kohaldatav isiku suhtes, kes kuritahtlikult rikub parandusliku töö kolooniasse kehtivat režiimi. Sellise isiku suhtes võib kohus oma määrusega asendada kinnipidamise parandusliku töö kolooniasse karistuse kandmisega türmis kestusega mitte üle kolme aasta. Selle tähtaja lõppemisel kantakse veel kandmata karistus parandusliku töö kolooniasse. Nimetatud isikute suhtes ei ole kohaldatav türmist enne tähtaega vabastamine eeskujuliku käitumise korral ja paigutamine ülejäänud karistusaja kandmiseks parandusliku töö kolooniasse.

Türmis kohaldatakse kaht režiimi. Ü l d r e ž i i m i l peetakse türmis isikuid, kelle suhtes range režiim ei ole kohaldatav. R a n g e l r e ž i i m i l kannavad karistust isikud (välja arvatud rasedad naised ja naised, kellel on kaasas rinnalapsi), kes kuritahtlikult rikuvad türmis kehtivat korda või kellele vabadusekaotuse kandmine türmis on mõistetud kinnipidamiskohtades toimepandud kuritegude eest. Rangel režiimil peetakse esmakordselt türmi karistuse kandmiseks saabunud isikuid vähemalt kaks, teistkordselt või korduvalt türmis karistust kandvaid isikuid vähemalt kuus kuud. Nende minimaalsete tähtaegade möödumisel võib türmis kinnipeetavat hea käitumise ja ausa töösse suhtumise korral rangelt režiimilt üle viia üldrežiimile. Sellist üleviimist teostab türmi administratsioon. Kohus türmis kinnipidamise režiimi ei määra.

Kinnipidamiskohtade administratsioon ise ei ole õigustatud kohtust mööda minnes paigutama vabadusekaotusele mõistetud isikuid karistuse kandmiseks türmi.

Karistuse kandmine alaealiste töökolooniates ning nendes režiimi kindlaksmääramine on reguleeritud eri eeskirjadega (vt. § 8, III).

II. Paranduslikku töö asutuseks, mille ülesandeks on vabadusekaotuseta paranduslikku töö tegelik täideviimine, on Paranduslikku Töö Inspektsioon. See kuulub Eesti NSV Ühiskondliku Korra Kaitse Ministeeriumi koosseisu ja tegutseb viimase juhtimisel. Olenevalt vastavas paikkonnas paranduslikku tööd kandvate isikute arvust, moodustatakse igas linnas ja rajoonis või siis mitme rajooni peale üks inspektsioon.

Paranduslikku töö inspektsioonid kindlustavad süüdimõistetute töökohas paranduslikku töö kandmist ning ühtlasi organiseerivad selle töö kandmist mujal, kuid süüdimõistetu elukohas. Selle ülesande täitmiseks paranduslikku töö inspektsioonid:

1) peavad paranduslikule tööle mõistetud isikute arvestust;

2) teostavad järelevalvet paranduslikku tööd kandvate isikute palgast kohtuotsusega kindlaksmääratud protsendi täieliku ja õigeaegse kinnipidamise üle;

3) suunavad tööle isikuid, kes kohtu määramisel peavad töötama Paranduslikku Töö Inspektsiooni poolt juhatatud kohtades;

4) jälgivad paranduslikku tööd kandvate isikute suhtes teostatavat kasvatustööd, pidades sel otstarbel alalist sidet karistust kandva isiku töökoha administratsiooni ning ühiskondlike organisatsiooniga, ja

5) peavad võitlust igasuguste õigus- ja moraalinormide rikkumiste vastu, mida paranduslikku tööd kandvad isikud toime panevad, sealhulgas ka paranduslikku töö kandmisest kõrvalehoidumise vastu (vt. ka § 11, III).

Paranduslikku tööd kantakse kas süüdimõistetu senisel töökohal (kolhoosnikud kannavad paranduslikku tööd kolhoosis, mille liikmeks nad on) või mujal, kuid süüdimõistetu elukohas. Koha paranduslikku töö kandmi-

seks väljaspool süüdimõistetu töökohta juhatab inspektsioon.

Parandusliku töö mõistmisel ei ole kohtul vajadust oma otsuses ära näidata, kus tuleb süüdimõistetul paranduslikku tööd kanda. Kohtuotsuses määratakse kindlaks vaid parandusliku töö tähtaeg ja süüdimõistetu töötasust kinnipidamise protsent. Kus tuleb paranduslikku tööd kanda, kas süüdimõistetu töökohas või mujal, sõltub sellest, kas süüdimõistetul on töökoht ja kas ta selle puudumisel asub tööle või mitte.

Kui paranduslikule tööle mõistetul on töökoht, kannab ta paranduslikku tööd oma töökohal. Ei ole tal töökohta, peab ta kuu aja jooksul asuma tööle. Sellel töökohal hakkabki ta karistust kandma.

Kui paranduslikule tööle mõistetul ei ole töökohta ja ta kuu aja jooksul, arvates otsuse jõustumisest, ei asu ilma mõjuva põhjuseta tööle, siis määrab kohus, et paranduslik töö tuleb ära kanda mujal, selle organi juhatusel, kelle pädevusse kuulub parandusliku töö organiseerimine (KrPK § 334). Samasugune kord parandusliku töö liigi kindlaksmääramisel on kehtestatud ka nendeks juhtudeks, kui paranduslikule tööle mõistetu muul viisil hoidub kuritahtlikult kõrvale oma töökohal karistuse kandmisest. Ka siis, kui süüdimõistetule määratakse paranduslik töö raskemaliigilise karistuse ärakandmata osa (KrK §-d 55 ja 56) või tasumata rahatrahvi (KrK §46 p. 1) asemel, on kehtiv sama kord parandusliku töö liigi kindlaksmääramisel.

Parandusliku Töö Inspektsioon ei või suunata süüdimõistetut väljaspoole tema elukohta tööle. Elukoha mõiste ei piirdu administratiivse rajooniga. Paranduslik töö tuleb lugeda organiseerituks süüdimõistetu elukohas, kui karistust kandev isik igapäevaseks töölkäimiseks ei pea vahetama oma alalist elukohta. Loomulikult tuleb sealjuures arvestada olemasolevaid liiklemisvõimalusi.

§ 3. SÜÜDIMÕISTETU PARANDAMISE JA ÜMBERKASVATAMISE VAHENDID JA KARISTUSE KANDMISE INDIVIDUALISEERIMINE PARANDUSLIKU TÖÖ ASUTUSTES

I. KrK (§ 20 lg. 1) sätib, et karistuse kohaldamise eesmärgiks süüdimõistetu suhtes on tema parandamine ja ümberkasvatamine. Kui need eesmärgid saavutatakse, omandab süüdimõistetu sellised vaated ja harjumused, mis iseloomustavad teda kui nõukogude ühiskonna teadlikku ja kasulikku liiget, kes suhtub kohusetundlikult tõõsse, austab seadusi ja ühiselureegleid ning kõrvalekaldumatult täidab oma kodanikukohustusi.

Süüdimõistetu parandamine ja ümberkasvatamine ei ole aga üksnes karistuste kohaldamise lõpptulemuseks. Süüdimõistetu parandamise ja ümberkasvatamise all tuleb mõelda ka temale kasvatusliku mõju avaldamise protsessi ennast.

Süüdimõistetu parandamise ja tema ümberkasvatamise vahel on teatav erinevus.

Süüdimõistetu parandamise all tuleb mõelda süüdimõistetu, kelle teadvus ei vaja põhjalikku muutmist, üksikute vaadete ja harjumuste korrigeerimist paremuse suunas. Kurjategija ümberkasvatamine tähendab seevastu tema teadvuse põhjalikku muutmist ning kurjategijas nõukogude inimesele omaste vaadete, kommunistliku ellusuhtumise ja uute harjumuste kujundamist.

Süüdimõistetute parandamine ja ümberkasvatamine on ühtse kasvatusliku protsessi kaks külge. Kas nihutada antud juhul esiplaanile parandamine või ümberkasvatamine, seda ei ole võimalik ainult kohtuotsuse alusel kindlaks määrata. Ka paranduslikku tööasutused peavad oma kasvatuslikku protsessi individualiseerima. Selleks on aga vajalik selle protsessi kohandamine süüdimõistetu isiksusele ja korrigeerimine nii-

pea, kui ilmneb, et parandusliku töö asutuse poolt rakendatud vahendid ei osutunud antud isiku suhtes küllaldasteks. Vahetegemine süüdimõistetute parandamise ja ümberkasvatamise vahel orienteeribki parandusliku töö asutusi karistuse kandmise individualiseerimisele ning võimaldab ühtlasi kogu kasvatusprotsessi tinglikult jagada kaheks staadiumiks. Süüdimõistetu parandamine on tema ümberkasvatamise esimeseks astmeks.

II. Süüdimõistetute parandamisel ja ümberkasvatamisel kasutavad parandusliku töö asutused mitmesuguseid m õ j u t a m i s e v a h e n d e i d . Nende abil kindlustatakse sellega süüdimõistetu parandamine ja ümberkasvatamine.

Nõukogude teadus asub seisukohal, et pole erilist vanglapedagoogikat. Ka nõukogude parandusliku töö asutused teostavad töötajate kommunistlikku kasvatamist, kuigi teevad seda spetsiifilistes tingimustes ja sealjuures isikute suhtes, kes kannavad karistust. Sellest tulenevalt on süüdimõistetute parandamiseks ja ümberkasvatamiseks parandusliku töö asutustes kasutatavatel vahenditel teatav omapära, mis ei puuduta siiski nendes asutustes tehtava kommunistliku kasvatustöö üldist suunda ja aluseid.

Süüdimõistetute parandamise ja ümberkasvatamise peamisteks vahenditeks parandusliku töö asutustes on ühiskonnale kasulik töö, režiim ja poliitiline kasvatus koos kutsealase ja tehnilise väljaõppe ja üldharidusliku õpetamisega, mis kõik on omavahel lahutamatult seotud.

Parandusliku töö asutustes on kohaldatavad karistust kandvate isikute suhtes ka muud parandamise ja ümberkasvatamise vahendid peale parandusliku töö, režiimi ja poliitilise kasvatamise, näiteks kollektiivsuse arendamine, kaasatõmbamine ühiskondlikku ellu, välise käitumiskultuuri tõstmine jms. Kuid need vahendid, kui neid rakendatakse lahus parandusliikust tööst, režiimist ja poliitilisest kasvatusest, ei ole iseenesest küllaldased süüdimõistetute parandamiseks ja ümberkasvatamiseks. Nad on kohaldatavad vaid koos süüdimõistetute parandamise ja ümberkasvatamise peamiste vahenditega parandusliku töö asutustes.

III. Parandusliku töö asutustes on kasutatavad parandamise ja ümberkasvatamise kõik eespool loetletud vahendid. Üksikute vahendite osatähtsus ei ole aga ühel või teisel konkreetsel juhul ühesugune. See võib olla erinev nii süüdimõistetute üksikute kategooriate (näit. retsidivistid, professionaalsed kurjategijad, alaealised jt.) suhtes (vt. ka § 8) kui ka karistuse kandmise üksikutel etappidel. Karistuse kandmise i n d i v i d u a l i s e e r i m i n e parandusliku töö asutustes seisabki kurjategijate parandamiseks ja ümberkasvatamiseks mitmesuguste vahendite kasutamises antud juhule vastavates proportsioonides.

NLKP Keskkomitee juunipleenum (1963.a.) nõudis ideelis-poliitilises töös d i f e r e n t s e e r i t u d lähenemist elanikkonna üksikutele gruppidele. Selline diferentseeritud lähenemine on vajalik ka karistust kandvate isikute eri kategooriatele. Ainult sellisel juhul on võimalik kasvatustöö emotsionaalsus, selle konkreetsus ja veenvus. Sellejuures ei tohi muidugi unustada, et süüdimõistetute kasvatamine on töötajate kommunistliku kasvatamise lahutamatu osa ning selle põhisuunad säilitavad oma tähenduse ka süüdimõistetute parandamisel ja ümberkasvatamisel parandusliku töö asutustes.

§ 4. ÜHISKONNALE KASULIK TÖÖ VABADUSEKAOTUSE KANDMISEL

I. Ühiskonnale kasulik töö on tähtsaimaks teguriks vabadusekaotust kandvate isikute parandamisel ja ümberkasvatamisel. NLKP programmis öeldakse, et kõigis ühiskonnaliikmeis kommunistliku töössesuhtumise arendamine on kasvatustöö keskseks ülesandeks.[1] Need sõnad on täiel määral kehtivad ka töö kohta parandusliku töö asutustes. Sellel tööl, nagu üldse igasugusel tootlikul tööl, milles avalduvad ja arenevad

---

[1] NLKP programm, Tallinn 1961, lk. 109.

inimese võimed ja anded ning mis aja jooksul muutub harjumuseks ja esmaseks eluvajaduseks, on suur kasvatuslik tähtsus. Sellepärast ongi t ö ö k a s v a t u s - tööalane karastus, tööarmastuse sisendamine, teadliku, kommunistliku töössesuhtumise juurutamine - kommunistliku kasvatustöö aluseks ka Nõukogude parandusliku töö asutustes.

Positiivset kasvatuslikku mõju avaldab nii vabadusekaotuseta paranduslik töö kui ka vabadusekaotust kandvate isikute töö kinnipidamiskohtades. Viimastes on töö korraldatud nõnda, et see viiks süüdimõistetu paranemisele, kohandaks teda ühiselureeglitega ja teeks temast pärast karistuse ärakandmist aktiivse osavõtja kommunismi ülesehitamisest.

Tootlik töö on nõukogude parandusliku töö poliitika aluseks. See põhimõte leidis selgesti väljenduse 1924.a., 1933.a. PTöök-des. Praegu kehtiv türmide ja parandusliku töö koloniate põhimäärus sätib samuti, et kinnipeetavate parandamine ja ümberkasvatamine põhineb nende rakendamisele ühiskonnale kasulikule tööle.

Töö ühiskonna hüvanguks on iga töövõimelise kodaniku konstitutsiooniliseks kohustuseks. Seda nõuet peavad kõrvalekaldumatult täitma ka kõik töövõimelised isikud, kes on mõistetud vabadusekaotusele. Ka nemad on k o h u s t a t u d tegema ühiskonnale kasulikku tööd.

Tavaliselt avaldavad vahialused ise soovi hakata tööle ja puudub vajadus neid selleks sundida. See soov võib olla tingitud mitmesugustest motiividest, mõnikord isegi üksindustundest või sellest, et ilma tööta on igav. Kinnipeetavat võib tööle ergutada ka teadmine, et kohusetundlikult töötades saavutab ta oma olukorra kergenemise. Nii võetakse kohusetundlikku töötamist arvesse tingimisi enne tähtaega vabastamise küsimuse otsustamisel. Ka võivad kohusetundliku töötamise korral laieneda kinnipeetavale antavad soodustused.

Kui kinnipeetav ei asu tööle ise, sunnitakse teda selleks. Kinnipeetavate suhtes, kes hoiduvad süstemaatiliselt tööst kõrvale, kohaldatakse distsiplinaarkaristusi. Kehtiv kord näeb peale selle ette, et kinnipeetavad saavad vajaduste rahuldamiseks kasutada sularahata arvelduste teel vaid

kolooniates teenitud raha. Sularaha on kinnipidamiskohtades käibelt kõrvaldatud. Pakkide saamine on piiratud. Kinnipeetavate suhtes, kes elavad parasiitlikult, on kehtestatud rida kitsendusi.

Võimalus kasutada ühiskonnale kasulikku tööd kurjategija ümberkasvatamise ja parandamise peamise vahendina põhineb real o b j e k t i i v s e t e l faktoritel, mis kajastuvad karistust kandva isiku teadvuses ja on suutelised seda ka ümber kujundama.

Kinnipeetava tööle hakkamine ja pidev osavõtt tööprotsessist mõjub iseenesest d i s t s i p l i n e e r i v a l t. Aja jooksul muutub see tavaliselt harjumuseks. Kuid see on ainult asja üks külg, õigemini alles eelduste loomine kurjategija parandamiseks ja ümberkasvatamiseks.

Kinnipeetavate parandamine ja ümberkasvatamine põhineb samuti sellel, et tööprotsessis arenevad inimese v õ i m e d ja a n d e d. Kui inimene teeb loovat, tootlikku tööd, on võimalik neid võimeid ja andeid arendada ja seega kujundada ka inimest ennast. Ühtlasi avab kinnipeetavate tööalase kvalifikatsiooni pidev tõstmine ja nende tööle rakendamine kooskõlas omandatud kvalifikatsiooniga avara p e r s p e k t i i v i edaspidiseks eluks, kuna nõukogude ühiskonnas leiab iga inimene tööd vastavalt oma võimetele ja oskustele. See on oluline tegur uute kuritegude toimepanemise ärahoidmisel.

Kurjategijate parandamisel ja ümberkasvatamisel tuleb silmas pidada ka seda, et tööprotsessis kujunevad i n i m e s t e v a h e l i s e d s u h t e d, mis kajastuvad inimeste teadvuses. Just sellest seisukohast on suure tähtsusega osavõtt k o l l e k t i i v s e s t tööst. Parandusliku töö kolooniates aga töötavad kinnipeetavad brigaadide ja lülide koosseisus, mis moodustavad salga salgaülemaga eesotsas. Osavõtt kollektiivsest tööst arendab kollektiivsuse ja solidaarsuse tunnet, süvendab arusaamist kogu kollektiivi huvide ühtsusest ning arendab selliseid vaateid ja harjumusi, mille puudumine viib suhteliselt sagedamini kuritegude toimepanemisele. Ühine töö brigaadis või lülis, sageli

ulatuslikult mehhaniseeritud ettevõttes, kus üksikute lülide töö on seotud ja üksteisest tingitud ning töötasu suurusele avaldavad mõju kogu brigaadi töötulemused, aitab kinnipeetavat jõuda arusaamisele, et tema isiklikud huvid on lahutamatud kollektiivi omadest.

Siiski on vahialuste vahel tööprotsessis kujunevad ja nende teadvuses kajastuvad suhted suheteks vaid kinnipeetavate kollektiivi seespool. Et kinnipeetavate ümberkasvatamine lõpule viia, on vajalik, et suhted kinnipeetavate kollektiivis jõuaksid nende teadvusse s o t s i a l i s t - l i k e ühiskondlike suhetena. Alles siis, kui vabadusekaotust kandev isik jõuab arusaamisele, et tootmisprotsessist osa võttes täidab ta oma kodanikukohustust, teeb ühiskonnale kasulikku tööd ja aitab jõukohaselt kaasa rahvamajanduse plaani täitmisele ning seega ka kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomisele, ühiskond aga hindab tema võimete ja oskuste arenemist, on kasvatamine parandusliku töö abil olnud edukas. Seni kui kinnipeetaval pole kujunenud õiget arusaamist isiku ja kogu nõukogude ühiskonna vahelistest tõelistest suhetest, ei saa kasvatustööd parandusliku töö asutuses lugeda lõppenuks. Sellise arusaamise kujunemine pole aga mõeldav poliitilise kasvatustööta (vt. § 6).

Käesoleval ajal ei ole vajalik kõigi ja isegi enamiku kinnipeetavate k o h a n d a m i n e ühiskonnale kasuliku tööga parandusliku töö asutustes. Enamik vabadusekaotust kandvaid isikuid töötas ka enne nende vahistamist. Paljud nendest on head spetsialistid ja sagedasti ei ole isegi võimalik rakendada neid kinnipidamiskohtades tööle vastavalt nende erialale ja kvalifikatsioonile. Välja arvatud üksikud erandid, ei keeldu ka vabadusekaotust kandvad isikud ise töötamast. Siiski on vajalik kõigi vabadusekaotust kandvate töövõimeliste isikute mõjutamine parandusliku töö abil. Osavõtt kollektiivsest tööst, nagu öeldud, mõjub distsiplineerivalt ja kollektiivsustunnet arendavalt. Kui lubada, et vabadusekaotust kandvad isikud võivad oma äranägemisel ka mitte töötada, siis tooks see endaga kaasa teatava osa karistust kandvate isikute sisemise laostumise. Peale selle tuleb arvesse

võtta, et paranduslikus töös ei puudu karistuslikud elemendid (vt. p. II). Nende ulatus ei saa sõltuda karistust kandva isiku suvast.

II. Parandusliku töö p e a m i s e k s e e s m ä r g i k s on vabadusekaotust kandva isiku parandamine ja ümberkasvatamine. Kuid see ei ole kaugeltki mitte kinnipeetavate töö ainsaks eesmärgiks.

Töötades vastavalt oma ettevalmistusele, säilitavad karistust kandvad isikud oma eriala. Nende tööalast kvalifikatsiooni tõstetakse. Isikud, kellel eriala puudub, omandavad selle parandusliku töö asutuses. Kvalifikatsiooni tõstmine ja eriala omandamine teenib süüdimõistetu parandamise ja ümberkasvatamise ülesannet. Kuid see loob ka objektiivsed tingimused kuritegude retsidiivi ennetamiseks. Ühtlasi on süüdimõistetute töökasvatusel ka teatav rahvamajanduslik tähtsus.

Karistust kandvate isikute töö abil luuakse materiaalseid väärtusi. Parandusliku töö asutustele antakse plaanilised ülesanded. Nende täitmine on vajalik nõukogude rahvamajanduse kui terviku huvides. Samasuguse tähtsusega on karistust kandvate isikute töö lepingulistel alustel mitmesugustes majandusorganisatsioonides.

Karistuse kandmise ajal tehtava töö eest saadavast tasust peetakse kinni kuriteo läbi tekitatud materiaalne kahju. Sellest töötasust tehakse kinnipidamisi ka süüdimõistetu muude kohustuste katteks.

Süüdimõistetud isikute paranduslikus töös on ka teatavad k a r i s t u s l i k u d e l e m e n d i d . Vabadusekaotuseta parandusliku töö puhul on see ilmne. Selle karistusliigi repressiivsus seisnebki õieti isiku mitmesuguste tööalaste õiguste piiramises (töötasust teatava protsendi kinnipidamine, karistuse kandmise aega ei arvata üldisesse ja katkestamatusse tööstaaži, kitsendused töökoha valikul, kui seda kantakse Parandusliku Töö Inspektsiooni juhatamisel jt.). Kuid karistuslikud elemendid ei puudu ka vabadusekaotust kandvate isikute paranduslikus töös (töökoha valiku vabadus on välistatud, tööaja kestus on pikem, töötasu madalam

jmt.). Vabadusekaotust kandvate isikute töös ilmnevad karistuslikud elemendid eriti selgesti erirežiimiga parandusliku töö koloniates. Nendes kinnipeetavaid (peamiselt eriti ohtlikke retsidiviste) kasutatakse esijoones raskel füüsilisel tööl.

Parandusliku töö kasutamine karistuse repressiivse külje elemendina ei välista ega piira selle töö kasvatuslikke eesmärke. Vastupidi, viimased on paranduslikus töös peamised. Ka repressioon ise on üheks vahendiks karistust kandva isiku parandamisel ja ümberkasvatamisel.

Kuid paranduslik töö, kuigi tal ei puudu karistuslikud, sunnielemendid, ei ole nõukogude karistusasutustes sunnitöö, s.t. mõttetu, mittetootlik töö, mille eesmärgiks on süüdimõistetule füüsiliste kannatuste tekitamine. Kandes paranduslikku iseloomu, ei ole ta vastuolus sotsialistliku humanismi printsiipidega.

Samuti ei ole nõukogude parandusliku töö asutustes karistust kandvate isikute suhtes kehtestatud töötamise kohustus vastuolus rahvusvahelise konventsiooniga sundusliku või kohustusliku töö keelamise kohta, millega NSV Liit aastal 1956 ühines. Selles konventsioonis mõeldakse **sundusliku** või kohustuliku töö all karistuse ähvardusel isiku tööle rakendamist tema tahte vastaselt. Kuid konventsioon ei käsitle seejuures sunduslikuna tööd, mida ollakse kohustatud tegema süüdimõistva kohtuotsuse alusel sel juhul, kui see toimub riigivõimu järelevalve või kontrolli all ning isikut ei anta eraisikute või -organisatsioonide käsutusse.

III. Parandusliku töö asutustes kinnipeetavate tööle rakendamisel peetakse silmas isiku töövõimet, niivõrd kui see on võimalik võetakse aga arvesse ka tema eriala. Türmis ja erirežiimiga parandusliku töö koloonias kinnipeetavaid kasutatakse peamiselt raskel füüsilisel tööl. Kinnipeetavaid suunab tööle administratsioon.

Kinnipeetavad töötavad harilikult parandusliku töö kolooniate tööstus- ja põllumajandusettevõtteis, türmides aga tootmistöökodades. Parandusliku töö kolooniate ettevõtted asutatakse selleks iga koloonia jaoks eraldatud ja vastavalt

parandusliku töö koloonia liigile spetsiaalselt tarastatud tootmistsoonides, milles teostatakse kinnipeetavate suhtes vajalikku valvet ja nende isoleerimist. Erandjuhtudel on lubatud parandusliku töö koloonias karistust kandvate isikute töö ka majanduslikes organisatsioonides sellekohaste lepingute alusel. Samuti rakendatakse kinnipeetavaid, silmas pidades nende suhtes kehtivat režiimi, parandusliku töö asutuste enda majandus-, kultuuri-, meditsiini- või kinnipeetavate elukondliku teenindamisalasele tööle.

Vahialustel ei ole lubatud töötada Ühiskondliku Korra Kaitse Ministeeriumi aparaadis, konvoiteenistuse staapides, valvuritena, sekretäridena ja asjaajajatena, kaupluste ja toiduainete, varustus- ning ravimite ladude juhatajatena, kassapidajatena, autojuhtidena, riisumises süüdimõistetuid aga ka materiaalse vastutusega seotud töökohtadel. Need kitsendused on vajalikud sellepärast, et oleks välistatud võimalus kasutada töökohta uute kuritegude toimepanemiseks või kinnipeetavate üksikute gruppide huvides.

Karistust kandvad esimese ja teise grupi invaliidid ei ole kohustatud kinnipidamiskohtades töötama. Kolmanda grupi invaliididele see erand ei laiene.

Vabadusekaotust kandvate isikute tööpäeva pikkuseks on kaheksa tundi. Puhke- ja pidupäevadel ei töötata, kuid pühade ja puhkepäevade eelsetel päevadel tööpäeva pikkust ei lühendata.

Kinnipeetavaile makstakse töö eest tasu NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt määratud korras. See tasu on madalam kehtivatest tariifijärgsetest töötasumääradest. Türmis karistust kandvaile isikuile makstakse töötasuna kindel summa kuus. Töötasust peetakse kinni toidu maksumus. Kinnipeetavad (välja arvatud I ja II grupi invaliidid) tasuvad ka riietuse, pesu ja jalanõude eest.

Kinnipeetavate töö organiseeritakse kooskõlas ohutustehnika ja töökaitse nõuetega. Kinnipeetavail, kes seoses tööga kaotavad töövõime, on õigus pärast karistuse kandmiselt vabanemist pensionile üldises korras. Kui töövõime kaotus toimus administratsiooni süü tõttu, on töövõime kaotanud isi-

kul õigus ka pensioniga katmata jäänud kahjude hüvitamisele.

IV. Paranduslik töö saavutab oma eesmärgi siis, kui tema organiseerimisel peetakse kinni t e a t a v a i s t n õ u d e i s t . Nende tähtsus on esijoones pedagoogiline.

Saadud tööalane ülesanne peab karistust kandvale isikule olema jõukohane nii koguseliste kui ka kvaliteediliste näitajate osas. Kui ülesanne ei ole reaalne, võib selle täitmata jäämisel kaduda usk endasse ja huvi töö vastu. Siiski tuleb saadud ülesande täitmist iseloomustavad koguselised ja kvaliteedilised näitajad kindlaks määrata selliselt, et isik nende saavutamiseks peaks pingutama. Ülesanne, mille täitmine ei nõua mingit pingutust, ei avalda ka kasvatuslikku mõju.

Eelnevast tulenevalt peavad antavad töölesanded olema korrigeeritavad. On nad liiga suured, tuleb neid vähendada. On aga nende täitmine muutunud kergeks (näit. isiku kvalifikatsioon, tööalased kogemused on kasvanud), tuleb neid suurendada.

Töö peab olema huvitav. See nõue ei ole küll alati täidetav. Parandusliku töö asutuse tootmisalane profiil ei vasta igakord karistust kandva isiku kvalifikatsioonile ja huvialadele. Kuid võimaluse piirides tuleb arvestada süüdimõistetu soove tema tööle rakendamisel.

Süüdimõistetu peab aru saama oma töö ühiskondlikust kasulikkusest. Väga tähtis on, et ta näeks oma töö tulemusi - valmistoodet. Selle nõude silmaspidamine on eriti oluline siis, kui isikut alles kohandatakse tööprotsessiga või kui ta hakkab tööle uuel erialal.

Ka karistust kandvate isikute tööd tuleb virgutada materiaalsete ja moraalsete stiimulitega (soodustuste andmine, mitmesugused ergutusvahendid jms.). See aga eeldab, et töölesande täitmise kohta peetakse arvestust nii brigaadi ja lüli kui ka iga üksiku isiku kohta.

§ 5. REŽIIM VABADUSEKAOTUSE KANDMISEL

I. Režiimi all kinnipidamiskohtades mõeldakse vabadusekaotust kandvate isikute elu- ja töökorda, mis on kehtestatud nõukogude parandusliku töö õiguse normidega ning näeb ette nende isikute isoleerimise, vabadusekaotuse kandmisega seotud muud kitsendused ning nende poolt oma kohustuste täpse täitmise, ühtlasi aga garanteerib neile teatavad õigused ning kõige selle tagajärjel aitab kaasa nende parandamisele ja ümberkasvatamisele.

Režiim on nõukogude parandusliku töö asutustes täpselt reguleeritud sellekohastes normatiivaktides ja esijoones Eesti NSV Ühiskondliku Korra Kaitse Ministeeriumi parandusliku töö kolooniate ja türmide põhimääruses ning selle arendamiseks antud juhendites ja käskkirjades. Nendest normidest on vabadusekaotust kandvad isikud kohustatud täpselt kinni pidama, administratsioon on aga kohustatud nõudma nende eeskirjade kõrvalekaldumatut täitmist. Kuid ka administratsioon ise peab austama kinnipeetavate õigusi. Igasugused sotsialistliku seaduslikkuse rikkumised on eriti parandusliku töö asutustes absoluutselt lubamatud. Nad võivad üksnes diskreditеerida nõukogude õiguskorda süüdimõistetute silmis. Sellepärast ongi kehtestatud prokuratuuri range järelevalve kinnipidamisasutuste tegevuse seaduslikkuse üle (vt. ka § 9). Seda järelevalvet teostab ka üldsus järelevalvekomisjonide kaudu (vt. ka § 7, I).

Koos tootliku töö ja poliitilise kasvatamisega kuulub režiim parandusliku töö asutustes kasutatavate mõjutamisvahendite kompleksi. Sealjuures ei reguleeri režiim ei tootmisprotsessi ennast ega määra ka kindlaks poliitilise kasvatustöö sisu. Sellepärast on režiimi ärasegamine parandusliku töö ja poliitilise kasvatamisega lubamatu.

Režiim on eelkõige tähtis karistuse repressiivsuse kindlustamise seisukohast. Vabadusekaotuse sunniiseloom avaldub just režiimis kõige selgemini. Kui parandusliku töö asutuses puuduks vajalik režiim, ei saaks viibimist selles asutuses üldse käsitleda karistuse kandmisena ning karistuse ähvardus kaotaks igasuguse preventiivsuse ebakindlate ühiskonnaliikmete suhtes. Kuid teiselt poolt on parandusliku töö asutustes kehtiv režiim vajalik ka kurjategija enda parandamiseks ja ümberkasvatamiseks ning tema poolt uute kuritegude toimepanemise ärahoidmiseks. Reguleerides parandusliku töö asutuse sisekorda, sättides kinnipeetavate tööalased õigused ja kohustused, määrates kindlaks nende olustikulised tingimused ning juurutades käitumisnormidest ranget kinnipidamist, mõjub režiim distsiplineerivalt.

Nõukogude parandusliku töö asutustes kasvatatakse teadlikku distsipliini. Teisiti ei saa see ollagi nõukogude ühiskonnas, millele on üldse omane teadlik distsipliin. V.I. Lenin ütles: "Meie kujutluse järgi seisab riigi tugevus rahvahulkade teadlikkuses. Ta on tugev siis, kui rahvahulgad teavad kõike, võivad kõige üle otsustada ja teevad kõike teadlikult".[1]

Teadliku distsipliini kasvatamise seisukohast parandusliku töö asutustes on vajalik, et režiimiga kaasneks poliitiline kasvatustöö. Karistuse kandmise alguses näevad paljud kinnipeetavad režiimis üksnes sundi ja täidavad režiimi nõudeid ebasoodsate tagajärgede kartusest. Aja jooksul muutub režiiminõuetest kinnipidamine harjumuseks. Ühtlasi veenab kogu kasvatustöö, mida tehakse parandusliku töö asutuses kinnipeetava suhtes, et režiim on otstarbekohane ja tarvilik. Kui karistust kandev isik jõuab sellisele äratundmisele, hakkab ta režiiminõudeid täitma sellepärast, et ta ise seda peab vajalikuks, mitte aga kartusest, et nende nõudmiste täitmata jätmise korral ähvardab teda sunnivahendite kohaldamine.

Kuigi režiim on parandusliku töö asutuses paratamatult seotud vabadusekaotust kandva isiku isoleerimisega, ei ole

---

[1] V.I. L e n i n , Teosed, 26. kd., lk. 228.

režiimi aluseks kinnipeetava igasuguse suhtlemise keelamine välismaailmaga või koguni teiste kinnipeetavatega. Vastupidi, parandusliku töö asutuses soodustatakse kinnipeetavate sellist suhtlemist, mis avaldab neile positiivset mõju ning aitab kaasa nende parandamisele ja ümberkasvatamisele. Eriti soodustatakse kinnipeetava suhtlemist kollektiiviga, kuhu ta enne süüdimõistmist kuulus. Kinnipeetavat ei isoleerita parandusliku töö asutuses vaimselt, vaid just ergutatakse huvi maa poliitilise ja ühiskondliku elu vastu.

Režiim nõukogude parandusliku töö asutustes ei pidurda kinnipeetavate initsiatiivi; viimast ergutatakse kui tähtsat tegurit süüdimõistetute parandamisel ja ümberkasvatamisel. Ka režiimi enda kindlustamisele parandusliku töö asutustes tõmmatakse kaasa kinnipeetavate isetegevad organid.

II. Pahatihti on režiimi tähtsust parandusliku töö asutustes a l a h i n n a t u d . 1933.a. PTöök isegi ei maininud režiimi kui vahendit karistuse eesmärkide saavutamisel. Karistust kandvate isikute parandamise ja ümberkasvatamise abinõudena käsitleti selles koodeksis üksnes parandusliikku tööd ja poliitilist kasvatamist. Alles türmide ja parandusliku töö kolooniate 1958.a. põhimäärus asetas režiimi esikohale süüdimõistetute parandamise ja ümberkasvatamise vahendite hulgas. Ka praegu kehtiv põhimäärus nimetab režiimi nende vahendite hulgas esimesena.

Režiimi e r i l i n e t ä h t s u s vabadusekaotust kandvate isikute parandamisel ja ümberkasvatamisel seisneb selles, et tema mõju ulatub kõigile kinnipeetavaile. Näiteks on parandusliku töö positiivne mõju suhteliselt kaunis piiratud isiku parandamisel ja ümberkasvatamisel, kes on alati kohusetundlikult ja ausalt töötanud. Üldharidusliku taseme tõstmine pole vajalik, kui isikul on kõrgem haridus. Ka poliitiline kasvatus ei avalda eriti efektiivset toimet näiteks isikute parandamisel ja ümberkasvatamisel, kes on kuriteo toime pannud ettevaatamatuse tõttu või äkki tekkinud ajendite (kättemaks, viha, erutus jms.) mõjul. Režiim on seevastu positiivse tähtsusega kõigi vabadusekaotust kandvate isikute suhtes.

Režiim on universaalseks mõjutamise vahendiks parandusliku töö asutustes ka selles mõttes, et ükski karistust kandev isik ei saa teda vältida. Isik võib keelduda tööst, ta võib hoiduda osa võtmast poliitilisest kasvatamisest, kuid ta ei saa lugeda režiiminõudeid enda suhtes mittekehtivaiks.

Režiimi abil kindlustatakse muude mõjutamisvahendite kohaldamine kinnipeetavate suhtes. Kui parandusliku töö asutuses puudub kindel kord, ei saa sundida isikut tööle ega mõjutada teda osa võtma poliitharidustikest jms. üritustest.

Režiimil on suur tähtsus ka kuritegude toimepanemise ärahoidmisel parandusliku töö asutustes.

Režiimi tähtsus parandusliku töö asutustes seisneb veel selles, et talle, nagu märgitud, on omane tugev repressiivsus. Kinnipidamiskohtades kannavad karistust isikud, kes on toime pannud suhteliselt raskeid kuritegusid ja kelle parandamine ning ümberkasvatamine ainult veenmisega pole võimalik. Sellepärast ongi nad isoleeritud. Ja just sellepärast on oluline, et nad allutatakse rangele režiimile.

III. Režiim kui vabadusekaotust kandvate isikute eluja töökord ulatub p a l j u d e s s e v a l d k o n d a d e s s e . Parandusliku töö normid, mis kehtestavad režiimi kinnipidamiskohtades, näevad ette karistust kandvate isikute isoleerimise, valve nende suhtes, nende päevakava ja rea mitmesuguseid muid käitumisreegleid. Need normid reguleerivad kinnipeetava kokkusaamisi, neile pakkide ja saadetiste üleandmist, nende kirjavahetust ning raha kasutamist nende poolt, samuti aga ka nende suhtes ergutusvahendite ja distsiplinaarkaristuste kohaldamist. Sealjuures on rida režiimist tulenevaid nõudeid kehtivad kõigi kinnipeetavate suhtes, osa aga on oma sisult erinevad vabadusekaotust kandvate isikute üksikute liikide jaoks.

1. K i n n i p e e t a v a t e i s o l e e r i m i n e , nende kohustuslik valvamine ja alaline järelevalve nende üle on vajalik selleks, et ära hoida uute kuritegude toimepanemise võimalus ning ühtede kinnipeetavate poolt halva mõju avaldamise võimalus teistele.

Eriti ohtlikud retsidivistid kannavad karistust rangelt

isoleeritult ja range režiimi all. Teiselt poolt võib administratsioon lubada üksikuid kinnipeetavaid, kelle juures on märgata kindlat paranemist, tootmisvajadusest või iseteeninda mistööde täitmisest tingitud asjaoludel konvoita liikuda ainult juhul, kui nad on ära kandnud üle ühe kolmandiku mõistetud karistusajast. Eriti ohtlike retsidivistide ja raskete kuritegudes süüdimõistetute dekonvoeerimine on keelatud.

Samas parandusliku töö koloonias kinnipeetavaid ei isoleerita üldreeglina üksteisest. Parandusliku töö kolooniates kinnipeetavad elavad ühiselamuis, mille uksi ei lukustata. Nad võivad vabalt liikuda koloonia territooriumil. Nende paigutamine karistusisolaatoritesse või türmi režiimiga kambri tüüpi ruumidesse (vt. IV, 2) on kohaldatav üksnes distsiplinaarkaristusena. Peale selle kannavad kambri tüüpi ruumides karistust ka erirežiimiga parandusliku töö kolooniais kinnipeetavad, sealjuures rangelt isoleeritult.

Türmides karistust kandvaid isikuid peetakse samuti kinni lukustatud kambrites ja nendel on keelatud vabalt liikuda väljaspool seda. Türmis rangel režiimil kinnipeetavate suhtes on kehtestatud range isoleerimine, kooskõlastatult prokuröriga võib neid aga karistuse kandmiseks paigutada ka üksikkambritesse.

Eriti ohtlikud retsidivistid ning samuti kolooniatest türmi üle viidud isikud kannavad spetsiaalset riietust, mis väliselt erineb tsiviilriietusest.

2. Parandusliku töö asutuste p ä e v a k a v a näeb ette kinnipeetavate ülestõusmise ja ööpuhkuse aja, söögi- ja tööaja, aja puhkamiseks, kultuurilisteks jm. üritusteks. Nähakse ette vaba aeg õppimiseks, isiklike asjade korrastamiseks, kirjade kirjutamiseks jne. Päevakava sõltub antud parandusliku töö asutuse tingimustest, tootmise iseloomust ja režiimi liigist.

Kinnipeetavate suhtes on kehtestatud peale päevakava ka rida muid käitumisreegleid. Iga kinnipeetav on kohustatud vastuvaidlematult täitma administratsiooni korraldusi, olema viisakas ja pidama puhtust. Ta on kohustatud töötama administratsiooni määramisel, pidama töödistsipliini ja täitma

tööohutuseeskirju. Kinnipeetav on kohustatud hoolikalt suhtuma sotsialistlikku omandisse, osa võtma selleks ettenähtud korras kutsealasest ja tehnilisest väljaõppest ning üldhariduslikust õppetööst. Ta on kohustatud kaasa aitama administratsioonile korra kindlustamisel. Kinnipeetavail on keelatud tarvitada alkohoolseid jooke ja narkootilisi aineid, mängida kaarte ja muid hasartmänge, hoida keelatud esemeid ja rikkuda kirjavahetust reguleerivaid eeskirju. Varandusliku kahju tekitamise eest on kehtestatud materiaalne vastutus.

3. Parandusliku töö asutustes on lubatud kinnipeetavate k o k k u s a a m i s e d lähemate sugulaste ja teiste isikutega. Kokkusaamised võivad olla isiklikud või üldised ja need toimuvad sellekohastes eriruumides. Isiklikke kokkusaamisi lubatakse vaid lähemate sugulastega. Range ja erirežiimiga parandusliku töö koloonias ning türmis üldisel režiimil peetavaile isikuile lubatakse ainult üldisi kokkusaamisi. Türmis rangel režiimil kinnipeetavaile isikuile ei lubata kokkusaamisi üldse.

P a k k e v õ i s a a d e t i s i võivad saada üld- ja tugevdatud režiimiga parandusliku töö koloonias ning türmis üldrežiimil kinnipeetavad isikud. Koloonias rangel režiimil kinnipeetavad isikud võivad pakke saada ainult hea käitumise korral pärast poole karistusaja ärakandmist. Erirežiimiga parandusliku töö koloonias ja türmis rangel režiimil peetavatel isikutel ei ole õigust saada ei pakke ega muid saadetisi.

K i r j a v a h e t u s e õigus ja õigus kasutada r a h a sularahata arvelduste korras on kõigil parandusliku töö asutustes kinnipeetavail.

Kokkusaamiste, pakkide ja saadetiste saamise ning kirjavahetuse sagedus, pakkide ja saadetiste kaal ning sularahata arveldusteks kasutatava rahasumma suurus sõltub kinnipeetava suhtes kohaldatavast režiimist. Hea käitumise korral lubatakse kinnipeetavaile täiendavaid kokkusaamisi või antakse soodustusi pakkide ja saadetiste saamisel või kirjade saatmisel.

IV. Režiimi kindlustamiseks parandusliku töö asutus-

tes ning kinnipeetavate paranemise ja ümberkasvatamise stimuleerimiseks kohaldatakse ergutusvahendeid ja distsiplinaarkaristusi.

1. E r g u t u s v a h e n d e i d kohaldatakse eeskujuliku käitumise ja ausa suhtumise korral töösse (näit. kõrgete töönäitajate või aktiivse osavõtu eest paranduslikku töö asutuse ühiskondlikust elust, ühiskondlikult kasuliku initsiatiivi eest jm.). Ergutusvahenditeks on kinnipeetavaile teatavate soodustuste andmine või nende õiguste laiendamine, samuti ka kiituskirjade andmine, premeerimine ja esitamine seaduses ettenähtud korras tingimisi enne tähtaega vabastamiseks, karistuse ärakandmata osa asendamiseks liigilt kergema karistusega või armuandmiseks.

Ergutusvahenditel on tähtis koht kinnipeetavate parandamisel ja ümberkasvatamisel, kuna need vahendid on suunatud kinnipeetavate eeskujulikuks käitumiseks sisemiste stiimulite loomisele. Nende kohaldamine näitab, et kuriteo toime pannud isiku ausale teele pöördumiseks tehtud pingutusi hinnatakse ja tunnustatakse.

2. D i s t s i p l i n a a r k a r i s t u s i kohaldatakse režiimi rikkumise ja süstemaatilise töölt kõrvalehoidumise eest. Nad seisavad kinnipeetavate õiguste piiramises ühes või teises ulatuses. Raskemad nendest on vähendatud toidunormile üleviimine (Üldse on toidunormid kinnipidamisasutustes diferentseeritud olenevalt režiimi liigist ja sellest, kas isik töötab või mitte) ja paigutamine kuni 15 päevaks kartserisse (türmis) või karistusisolaatorisse (paranduslikku töö kolooniais) ning üleviimine rangele režiimile (türmis) või kambri tüüpi ruumidesse (kolooniais) tähtajaga mitte alla kahe, nelja või kuue kuu (olenevalt koloonia liigist).

Kinnipeetavate määratsemise korral, ametiisikutele füüsilise vastupanu osutamisel jmt. juhtudel võib kasutada käeraudu ja rahustussärke. Kinnipeetavate kallaletungimise korral ametiisikutele või muudele isikutele, samuti ka kinnipeetavate põgenemise korral on lubatud äärmise vahendina selleks ettenähtud korras kasutada relva.

V. Nõukogude juriidilises kirjanduses hinnatakse mit-

meti progressiivset süsteemi vabadusekaotuse kandmisel. Sellest tingituna on avaldatudki erinevaid seisukohti selle süsteemi kasutamise otstarbekuse küsimuses Nõukogude paranduslik töö asutustes.

Nn. progressiivne süsteem kujunes kodanlikes vanglais möödunud sajandi teisel poolel[1]. Ta seisneb põhiliselt selles, et kinnipeetavad jagatakse astmetesse (neid on tavaliselt kolm), astmed aga sageli ka järkudesse. Üleviimine astmetes ja järkudes toimub vastavalt karistust kandva isiku paranemisele. Üleminek kõrgemasse järku toob kaasa vanglarežiimi mõninga leevenemise ja võib viia tingimisi enne tähtaega vabastamisele. Selle süsteemi ühe olulise variandina esineva nn. iiri süsteemi juures on veel neljas, ülemineku aste, mille kestel vabastamisele kuuluvatel vahialustel algab juba mõningane suhtlemine välismaailmaga.

Progressiivne süsteem püüab luua stiimuleid vahialuste paranemiseks ja seada see sealjuures sõltuvusse karistust kandvate isikute endi käitumisest.

Kodanlikes vanglais ei õigusta progressiivne süsteem temale asetatud lootusi. Kuritegevus on ekspluataatorlikus ühiskonnas sotsiaalseks nähtuseks. Mingite vanglasüsteemide abil ei ole seal selle likvideerimine võimalik. Sellest tingituna ei suudagi progressiivne süsteem kodanlikes vanglais avaldada tõsisemat kasvatuslikku mõju. Uurimused näitavad, et suur osa isikuid, kes on karistuse ära kandnud progressiivsele süsteemile rajatud kodanlikes vanglais, pöörduvad neisse tagasi kurjategijate-retsidivistidena.

Kodanlikes vanglais on progressiivse süsteemi rakendamine seotud rea oluliste puudustega. Kuna see süsteem ei suuda seal avaldada tõsisemat kasvatuslikku mõju, vahialused aga siiski taotlevad oma olukorra kergendamist, teesklevad nad pahatihti paranemist. Progressiivne süsteem vallandab kodanlikes vanglais ka viimaste administratsiooni omavoli kinni-

---

[1] Vt. H. Kadari, E. Raal, I. Rebane, Nõukogude kriminaalõigus, Üldosa, Tallinn 1963, lk. 290-291.

peetavate arvamisel järkudesse ja astmetesse. Nimetatud süsteemi rakendamine on väga raske kodanlike kohtute poolt progressiivse tegevuse eest süüdimõistetuile. Kui viimased ei loobu oma vaateist, ei tunnista ennast süüdi ega kahetse, peetakse neid kogu aeg katsealuste astmel valjul režiimil. Visa võitlust progressiivse süsteemi rakendamise vastu pidasid kodanliku Eesti vanglais kinnipeetavad kommunistlikud tegelased. Nad nõudsid selle kaotamist[1].

Nn. progressiivsele süsteemile kodanlikes vanglais antavast hinnangust ei tohi aga olenevaks teha küsimust, kas selle rakendamine on otstarbekohane ning efektiivne vabadusekaotust kandvate isikute parandamisel ja ümberkasvatamisel Nõukogude parandusliku töö asutustes.

Nõukogude ühiskonnas, kus on likvideeritud kuritegevuse sotsiaalsed juured, on süüdimõistetute parandamine ja ümberkasvatamine võimalik. Küsimus seisneb selles, millised on selle kõige otstarbekohasemad ja efektiivsemad vahendid ning millist kasvatuslikku mõju võib avaldada progressiivne süsteem. Sealjuures tuleb silmas pidada, et nn. progressiivsele süsteemile kodanlikes vanglais omased negatiivsed jooned ei ole hoopiski spetsiifilised selle süsteemi rakendamisele Nõukogude parandusliku töö asutustes.

Nõukogude parandusliku töö asutustes kasutatakse süüdimõistetute parandamiseks ja ümberkasvatamiseks mitmesuguste vahendite kompleksi, sealhulgas ka poliitilist kasvatamist ja paranduslikku tööd. Viimase kasvatav mõju nõukogude kinnipidamiskohtades, nagu märgitud, põhineb real objektiivsetel faktoritel. Nende toimet on võimalik mitmesuguste vahendite abil tugevdada. Nimetatud faktorid ning parandusliku töö ja režiimiga kaasnev poliitiline kasvatamine redutseerivad miinimumini ohu, et progressiivse süsteemiga võiks kaasneda pa-

---

[1] Vt. kogumik "Trellide taga", Tallinn 1962, lk. 410, 544-545 jt., eriti aga lk. 450-451 (Johannes Lauristini protestid kodanliku Eesti kohtuministrile progressiivse süsteemi rakendamise vastu).

ranemise teesklemine karistust kandvate isikute poolt ja nende kallutamine lipitsemisele (nn. vanglakarjerism) parandusliku töö asutuste administratsiooni ees. Kui lasta end juhtida sellest kartusest, tuleks lõppude lõpuks üldse loobuda igasuguste ergutusvahendite kohaldamisest süüdimõistetute suhtes. Niisugune seisukoht on aga nõukogude pedagoogikale absoluutselt võõras.

Põhjendamatu on ka kartus, et progressiivse süsteemi rakendamise tõenäoliseks või isegi paratamatuks tagajärjeks on kinnipidamiskohtade administratsiooni omavoli vallandumine. Range kinnipidamine sotsialistlikust seaduslikkusest riigiorganite tegevuse kõigis sfäärides on nõukogude ühiskonnale omane seaduspärasus. Seaduslikkuse rikkumiste vastu on meil edukas võitlus võimalik. Kui asuda seisukohale, et seaduslikkuse rikkumised on teatavate riigiorganite tegevuses paratamatud, siis tuleks tunnistada, et võitlus sotsialistliku üldrahvaliku seaduslikkuse eest on Nõukogude riigis üldse perspektiivitu. See järeldus on aga ilmses vastuolus nõukogude tegelikkusega.

Progressiivse süsteemi eduka kohaldamise võimalus Nõukogude parandusliku töö asutustes on kooskõlas nõukogude pedagoogika seisukohtade ja kasvatustöö praktikaga. See süsteem avab uued perspektiivid kinnipeetavate suhtes karistuse eesmärkide saavutamisel.

Võimalus saavutada oma olukorra parandamist omaenda käitumise abil on tugevaks kasvatuslikuks stiimuliks. Selline perspektiiv ergutab enesedistsipliinile ja õhutab seatud eesmärgi saavutamisele eriti siis, kui isiku pingutused leiavad tunnustavat ühiskondlikku hinnangut. Pidev, süstemaatiline eesmärgi taotlemine mõjub distsiplineerivalt ja juurutab ühiselureeglitest kinnipidamise harjumust.

Progressiivsele süsteemile on iseloomustav süüdimõistetute jaotamine järkudesse olenevalt nende paranemise astmest, kusjuures lõpptulemusena võib enne tähtaega karistuse kandmisest vabaneda. Karistuse kandmiselt enne tähtaega vabanemise väljavaade pärast karistuse poole või kahe kolmandiku tähtaja ärakandmist on pikemaajaliste vabadusekaotuslike ka-

ristuste puhul aga üsna kauge. See võib tunduda süüdimõistetule isegi niivõrd kättesaamatuna, et ta ei hakkagi ennast selles suunas pingutama. Lõppeesmärgi jaotamine üksikuiks vahetuiks eesmärkideks, milleks on jõudmine järgnevasse kõrgemasse järku, toob aga kaugena näiva perspektiivi lähemale ja stimuleerib aste-astmelt saavutama neid vahetuid eesmärke kas või sellepärast, et iga kõrgema järguga kaasneb karistust kandva isiku olukorra kergendamine ja tema õiguste avardumine. Sealjuures on suure kasvatusliku tähtsusega asjaolu, et igasse kõrgemasse järku arvamisel suurendatakse süüdimõistetule esitatavaid nõudeid. Selle tagajärjel peab ta ennast kord-korralt rohkem pingutama, tõstma enda suhtes esitatavaid nõudeid ning oma teadvust ja käitumist revideerima ning vajaduse korral neid korrigeerima kõigis detailides. Lõpptulemusena osutubki süüdimõistetu enda aktiivsel osavõtul võimalikuks algul kauge ning ebakonkreetsena tunduva lõppeesmärgi saavutamine - tema paranemine ja ümberkasvamine.

Nendel kaalutlustel on nõukogude viimaseaegses juriidilises kirjanduses ikka enam asutud jaatavale seisukohale progressiivse süsteemi kasutamisele võtmise otstarbekuse ja efektiivsuse küsimuses Nõukogude paranduslikku töö asutustes.

Progressiivse süsteemi paranduslikku töö asutustes vabadusekaotuse kandmisel kehtestas 1924.a. PTöök. Hiljem aga loobuti sellest süsteemist jällegi. Nii ei tundnud seda enam 1933.a. PTöök (vt. ka § 1, VI). Küll aga leidub progressiivse süsteemi elemente ka hilisemas ning praegu kehtivas seadusandluses. Nii on vabadusekaotust ja paranduslikku tööd kandvatel isikutel võimalus juhul, kui nad eeskujuliku käitumise ja ausa suhtumisega töösse on tõendanud enda paranemist, saavutada tingimisi enne tähtaega vabastamine või karistuse ärakandmata osa asendamine liigilt kergema karistusega (KrK § 55). Alaealisi on võimalik vabastada enne tähtaega vabadusekaotuse ja paranduslikku töö kandmiselt ka enne tähtaega, ilma et see toimuks tingimuslikult (KrK § 56 lg. 1 p. 2). Türmide ja kolooniate põhimäärus näeb ühtlasi ette süüdimõistetute olukorra kergendamise vabadusekaotuse kandmise ajal olenevalt nende käitumisest. Teatavatel eeldustel on

võimalik türmist parandusliku töö kolooniasse ning erirežiimiga parandusliku töö kolooniast range režiimiga kolooniasse üleviimine (vt. § 2, I, 2). Tegemist on siin aga üksnes progressiivse süsteemi elementidega, kuna süüdimõistetu paranemise astmele ei vasta tema arvamine sellekohasesse järku.

Türmide ja parandusliku töö kolooniate 1958.a. 8. detsembri põhimäärus nägi ette kolme (üld-, kergendatud ja tugevdatud) režiimiga parandusliku töö kolooniate organiseerimise. Vastavalt süüdimõistetute paranemise astmele viidi nad ühe režiimiga kolooniast üle teise. Ka sellises korras on progressiivse süsteemi elemente. Kuid oluliseks puuduseks on siinjuures süüdimõistetute kontingendi liikuvus parandusliku töö koloonias. See raskendab kinnipeetavate kollektiivide loomist, süstemaatilist ja sihipärast kasvatustööd üksikisiku suhtes. Sellepärast on ka sellest korrast hiljem loobutud.

Progressiivse süsteemi teatavad elemendid olid ka nn. t ö ö p ä e v a d e a r v e s t u s e s . Viimane seisnes selles, et süüdimõistetule loeti üks päev vabadusekaotuse kandmist kahe või kolme päeva ette tingimusel, et ta ületab teatava protsendi võrra tootmisülesandeid. Tööpäevi arvestas kinnipidamiskoha administratsioon. Vajaliku hulga tööpäevade omandamine tõi automaatselt kaasa vabanemise karistuse kandmiselt.

Tööpäevade arvestus kehtestati juba 1919.a. Alles "NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse alused" (1958.a.) lõpetasid karistuse kandmiselt vabastamise tööpäevade arvestuse alusel kinnipidamiskohtade administratsiooni poolt. Ennetähtaegne vabastamine oli vastavalt nimetatud "Alustele" (§ 57) lubatud ainult amnestia või armuandmise korras või siis kohtu poolt. Kuid need "Alused" ei likvideerinud tööpäevade arvestuse instituuti kui niisugust. Türmide ja parandusliku töö kolooniate 1958.a. 8. detsembri põhimääruse järgi tööpäevade arvestamine jätkus. Tööpäevade omamine oli põhimääruse kohaselt üheks näitajaks, mida kohus silmas pidas tingimisi enne tähtaega vabastamise või karistuse ärakandmata osa liigilt kergema karistusega asendamise küsimuse otsustamisel. Tööpäevade arvestus kaotati lõplikult türmide

ja parandusliku töö kolooniate praegu kehtivate põhimääruste vastuvõtmisega.

Tööpäevade arvestuse instituudile on omased olulised puudused. See on eriti kehtiv ennetähtaegse vabastamise kohta tööpäevade arvestuse alusel administratsiooni poolt. Selline vabastamine kõigutab kohtuotsuse stabiilsust ja annab haldusorganitele võimaluse sisuliselt korrigeerida kohtuotsust. Liiga suures ulatuses tööpäevade arvestamine (näiteks proportsioonis 1:3 ja 1:2) kõigutab ka karistuse välditamatuse leninlikku printsiipi. See printsiip aga peab säilitama oma kehtivuse nii karistuse mõistmisel kui ka selle täitmise käigus.

Tööpäevade arvestuse alusel võib karistuse kandmiselt vabastada isikuid, kes tegelikult ei olegi paranenud, kuid kes edukalt täidavad tootmisülesandeid. Samal ajal ei ole tööpäevade arvestuse alusel võimalik enne tähtaega vabaneda isikuil, kes on küll paranenud, kuid näiteks ea või tervisliku seisundi tõttu ei suuda tootmisülesandeid täita.

Nende oluliste puuduste tõttu ei saa pooldada tööpäevade arvestuse instituudi säilitamist Nõukogude parandusliku töö asutustes. Kuid tööpäevade arvestus väärib siiski teatavat tähelepanu süüdimõistetu käitumise hindamise seisukohast objektiivsete näitajate alusel. Selline hindamine on progressiivse süsteemi üks iseloomustavaid jooni. Progressiivne süsteem vabadusekaotuse kandmisel näeb ette, et süüdimõistetu käitumise üle otsustatakse temale teataval ajavahemikul antud markide arvu alusel. Karistust kandev isik, kellel on vajalikul hulgal marke, viiakse üle kõrgemasse järku. Teatav arv marke kõrgeimas järgus toob aga kaasa tingimisi enne tähtaega vabastamise. Distsiplinaarüleastumiste ja muude väärtegude puhul võetakse karistuse kandjalt osa marke ära. Ka võib teda madalamasse järku tagasi viia.

Võimalus kohaldada progressiivset süsteemi Nõukogude parandusliku töö asutustes ei tähenda, et süüdimõistetu vabastamine enne tähtaega peaks toimuma mehaaniliselt markide teatava arvu alusel. Nähtavasti on otstarbekohane, kui kohus karistusest enne tähtaega vabastamise küsimuse otsustamisel kaalub, kas isik väärib sellist usaldust, et tema suhtes ka-

ristuse täideviimine lõpetatakse. Ka on vajalik, et karistust kandva isiku käitumist hinnatakse mitte ühe, vaid võimalikult paljude näitajate alusel. Nendest nõuetest kinnipidamisel ei saa aga olla põhimõttelisi vastuväiteid progressiivse süsteemi juurutamisele Nõukogude parandusliku töö asutustes.

§ 6. POLIITILINE KASVATUSTÖÖ, KUTSEALANE VÄLJAÕPE JA ÜLDHARIDUSLIK ÕPPUS VABADUSEKAOTUSE KANDMISEL

I. P o l i i t i l i n e k a s v a t u s t ö ö on kolmandaks tähtsaks teguriks kinnipeetavate parandamisel ja ümberkasvatamisel parandusliku töö asutustes. Poliitiline kasvatustöö kui vabadusekaotust kandvate isikute parandamise ja ümberkasvatamise vahendi omapära seisneb selles, et temas puuduvad täiesti karistuslikud elemendid. Tema teostamine ei ole seotud sunniga.

Oma lõppeesmärkidelt ei erine poliitiline kasvatustöö kinnipeetavate seas töötajate kommunistliku kasvatuse ülesannetest Nõukogude riigis. Ka kinnipeetavate poliitiline kasvatamine teenib kommunismi ülesehitamist. Ta on suunatud Nõukogude seadustest, ühiselureeglitest ning kommunismiehitaja moraalikoodeksist range kinnipidamise juurutamisele, poliitilise teadlikkuse ning üldhariduslik ja kultuurilise taseme tõstmisele.

Kinnipeetavate seas hakati poliitilist kasvatustööd organiseerima kohe pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni. Kinnipidamiskohtades likvideeriti kirjaoskamatus ja tõsteti kinnipeetavate poliitilist teadlikkust. Alates aastast 1954, eriti aga pärast NLKP XXI kongressi omandas poliitiline kasvatustöö parandusliku töö asutustes järjest laiema ulatuse. Selle töö tähtsus on eriti tõusnud pärast NLKP Keskkomitee juunipleenumit (1963.a.).

Poliitiline kasvatustöö, nagu ka kutsealane ja tehniline väljaõpe ning üldhariduslik õppus eeldavad individuaalset lähenemist süüdimõistetutele. Selle töö aluseks parandusliku

töö asutustes on iga kinnipeetava isiksuse sügav tundmaõppimine ning tema poolt toimepandud kuriteo arvessevõtmine. Ka viimasel on oluline tähtsus. Nii tuleb näiteks huligaansuse eest süüdimõistetute parandamisel ja ümberkasvatamisel pöörata erilist tähelepanu ühiselureeglitest kinnipidamise juurutamisele, riigi või ühiskonna vara riisujais tuleb kasvatada austust sotsialistliku omandi vastu jms. Ühtlasi tuleb kasvatustöös arvestada ka kuriteo toimepanemist tinginud subjektiivseid faktoreid. Kui kuritegu on toime pandud alkoholismi mõjul, tuleb kasvatustöös seda silmas pidada. On kuritegu distsiplineerimatuse või oma ülesannetesse lohaka suhtumise tagajärjeks, tuleb õpetada ranget suhtumist oma kohustustesse. Teatavatel juhtudel nihkub kasvatustöös esiplaanile enesevalitsemise sisendamine jne.

II. Poliitilise kasvatustöö kõrval on parandusliku töö asutustes tähtsal kohal k u t s e a l a n e j a t e h n i l i n e v ä l j a õ p e ning ü l d h a r i d u s l i k õ p p u s.

Kutsealane ja tehniline väljaõpe on parandusliku töö asutustes organiseeritud üldkehtivate programmide alusel. Kommunismi laiahaardelise ehitamise perioodil on see väljaõpe parandusliku töö asutustes tihedasti seotud üldharidusliku õppusega ja omab seega ühiseid jooni polütehnilise väljaõppega. Eriti tähtis on kutsealane ja tehniline väljaõpe isikute suhtes, kellel ei ole mingit eriala. Kuid kutsealane ja tehniline väljaõpe on oluline ka kindla erialaga kinnipeetavate kvalifikatsiooni tõstmise seisukohast. See väljaõpe aitab suuresti kaasa töö tootlikkuse tõstmisele parandusliku töö asutustes, ühtlasi on aga tähtsaks teguriks süüdimõistetute parandamisel ja ümberkasvatamisel. Ta aitab kaasa karistuse ärakandnud isikutele uue elu rajamisel.

III. Kinnipeetavate kasvatamiseks on rakendatud agitatsiooni ja propaganda kõik vahendid, massilise tootmis- ja kultuuritöö mitmesugused võtted ning mitut liiki õppetöö erinevad vormid. On loodud kinnipeetavate isetegevad organisatsioonid.

1. A g i t a t s i o o n i - j a p r o p a g a n -

d a t ö ö vormideks parandusliku töö asutustes on loengute, ettekannete ja poliittundide pidamine, vestlused poliitilistel, loodusteaduslikel, ateistlikel ja muudel teemadel, ajalehtede, ajakirjade, poliitilise ja ilukirjanduse lugemine, kinnipeetavate osavõtul seinalehtede ja asutuse ajalehtede väljaandmine; raadioülekanded; konkreetne ja sihikindel näitlik agitatsioon jm. Sealjuures on agitatsiooni- ja propagandatöö parandusliku töö asutustes tihedasti seotud kinnipeetavate parandamise ja ümberkasvatamisega ning seda tehakse konkreetse parandusliku töö asutuse elu-olu pinnalt.

2. M a s s i l i s e t o o t m i s t ö ö eesmärgiks parandusliku töö asutustes on töö tootlikkuse tõstmine. Kutsealaseks ja tehniliseks väljaõppeks ning üldse massilises tootmistöös kasutatakse parandusliku töö asutustes individuaalset ja brigaadilist väljaõpet ning õppimist kursustel. On parandusliku töö asutusi, kus tegutsevad eesrindlike töömeetodite õpetamise koolid. Ka on parandusliku töö asutustes võimaldatud teise või mitme eriala omandamine. Levitatakse positiivseid töökogemusi.

Parandusliku töö asutustes arendatakse tööalast võistlust ning kõrge tööviljakuse ja eeskujuliku käitumise nimetust taotlevate kollektiivide liikumist, mis viimasel ajal on laialdaselt levinud kinnipeetavate, eriti noorte hulgas. Et omandada sellise kollektiivi nimetus, peavad selle liikmed saavutama kõrge tööviljakuse, omandama teise eriala, hoidma eeskujulikus korras töövahendid ja töökoha, tööprotsessis kokkuhoidlikult kulutama toorainet ja energiat, pidama ühiselamus eeskujulikku korda, võtma aktiivselt osa ühiskondlikest üritustest ja tõstma oma üldhariduslikku taset.

Tööalane võistlus aitab kaasa töösse õige suhtumise kujundamisele. Selle võistluse käigus hakatakse tööle tõepoolest vaatama kui au, kuulsuse ja sangarlikkuse asjale. Tööalane võistlus kasvatab kinnipeetavais kõrgeid moraalseid omadusi: kollektiivsust, vastastikust seltsimehelikku abistamist, visadust ja iseloomukindlust; arendab initsiatiivi ja leidlikkust, kriitilist meelt ning õpetab pidevalt kontrollima oma käitumist. Tööalane võistlus sunnib töötama ka oma kva-

lifikatsiooni ja kultuurilise ning tehnilise taseme tõstmisel. Väga tähtis on, et parandusliku töö asutustes üldistatakse süstemaatiliselt tööalase võistluse tulemusi ning neid analüüsitakse kriitiliselt.

3. M a s s i l i s e k u l t u u r i t ö ö vormideks parandusliku töö asutustes on kunstiline isetegevus, tegelemine kehakultuuri ja spordiga, raamatukogundusalane töö kinnipeetavate osavõtul, samuti ka kinnipeetavate ümberkasvatamise ülesannet teenivate filmide demonstreerimine kolooniais isikuile, kes teevad tööd, jm.

4. Kinnipeetavate ü l d h a r i d u s l i k u t a s e m e tõstmiseks on parandusliku töö asutustes loodud üldhariduslikud koolid, mis alluvad Eesti NSV Haridusministeeriumile. Kui parandusliku töö kolooniais on sellekohane õppe-materiaalne baas, on ilma kaheksaklassilise hariduseta kinnipeetavate õppimine nendes koolides kohustuslik. Türmides on organiseeritud kirjaoskamatute ja vähese kirjaoskusega kinnipeetavate õpetamine üldhariduslike koolide nelja klassi ulatuses. Kinnipeetavad, kes on üle viiekümne aasta vanad või on esimese või teise grupi invaliidid, võtavad üldhariduslikust õppetööst osa oma soovi kohaselt.

IV. Selleks, et abistada administratsiooni kinnipeetavate parandamisel ja ümberkasvatamisel, moodustatakse parandusliku töö kolooniates kinnipeetavate i s e t e g e v a d o r g a n i d - koloonia ja salga kollektiivi nõukogud ja seinalehtede toimetuste kolleegiumid. Kollektiivide nõukogud aitavad kaasa tööalase võistluse arendamisele, tervete eluviiside levitamisele, kasuliku puhkuse organiseerimisele ja parasiitlike elementide paljastamisele. Nõukogude juures on mitmesugused sektsioonid, sealhulgas ka ühiskondliku korra kaitse sektsioonid (brigaadid).

Kinnipeetavate isetegevate organisatsioonide moodustamine on vajalik ning nende töö edukas siis, kui parandusliku töö asutuses kinnipeetavad moodustavad k o l l e k t i i v i , s.t. isikute sellise enam-vähem stabiilse grupi, mida ühendab kommunistliku moraali seisukohast tunnustamist vääriv eesmärk.

Nõukogude pedagoogika tunnistab kollektiivi määravat tähtsust kasvatustöös. Inimene on ühiskondlik olend. Tema elu väljaspool kollektiivi pole võimalik. Just inimese elu ühiskondlik külg avaldub kommunistliku ülesehitustöö käigus järjest enam. Sellest tulenebki, et inimese kasvatamine on võimalik vaid kollektiivis ja kollektiivi abil, kuigi selle abil kasvatatakse samal ajal ka kollektiivi ennast.

Ka Nõukogude parandusliku töö asutustes toimub karistust kandvate isikute kasvatamine kollektiivi abil. Et selline kasvatamine võib väga edukas olla, seda tõendas A.S. Makarenko praktiliselt.

Kollektiiv ei ole mõeldav tema organite moodustamiseta. Kinnipeetavate kollektiivide organiteks ongi koloonia ja salga nõukogud, nende mitmesugused sektsioonid ja seinalehtede toimetuste kolleegiumid.

Kinnipeetavate kollektiivi kujunemine on pikaajaline protsess. Ei saa kõnelda kollektiivist ega moodustada selle juhtimiseks organeid, kui kinnipeetavate hulgas puudub enamus, kelle kaudu oleks võimalik suunata kollektiivi karistust kandvate isikute parandamise ja ümberkasvatamise eesmärgist tulenevate ülesannete täitmisele. Ka ei ole võimalik moodustada kollektiivi organeid, kui kinnipeetavate vahel puudub suhtlemine. Sellepärast ei valitagi kinnipeetavate isetegevaid organeid türmides ja erirežiimiga parandusliku töö kolooniates.

Kinnipeetavate kollektiiv ei ole aga ise ennast valitsevate isikute grupp, kes suvaliselt määrab kindlaks oma tegutsemise eesmärgid. Kinnipeetavate isetegevad organid moodustatakse selleks, et kaasa aidata parandusliku töö asutuste administratsioonile karistust kandvate isikute parandamisel ja ümberkasvatamisel. Selle ülesande täitmise eest kannab esijoones vastutust kinnipidamiskoha administratsioon. Sellepärast suunabki ja kontrollib ta kinnipeetavate isetegevate organite tööd, viimaste otsused aga kuuluvad täitmisele alles pärast kinnitamist administratsiooni poolt.

V. Kasvatustöö vormid parandusliku töö kolooniais ja türmides on mõnevõrra e r i n e v a d . Kui parandusliku

töö kolooniais kasutatakse kasvatustöö kõiki vorme, siis türmides ja ka kolooniais kambri tüüpi ruumides kinnipeetavate suhtes tehakse kasvatustööd sõltuvalt kinnipidamise eriilistest tingimustest, peamiselt kambrite kaupa grupiliste ja individuaalsete vestluste ning ajalehtede, ajakirjade ja ilukirjanduse lugemise näol.

§ 7. ÜLDSUSE OSA VABADUSEKAOTUSE TÄITMISEL

I. Üldsus aitab aktiivselt kaasa kinnipeetavate ümberkasvatamisele ja parandamisele, osutab parandusliku töö asutustele mitmesugust abi ning teostab järelevalvet nendes asutustes partei ja valitsuse poliitika elluviimise ning seadusliikkusest kinnipidamise üle.

Kuni aastani 1935 võttis Nõukogude üldsus parandusliku töö asutuste tegevusest osa peamiselt jaotus- ja järelevalvekomisjonide kaudu. Hiljem soikus järelevalvekomisjonide tegevus ja faktiliselt need likvideerusid. Pärast Beria reeturliku jõugu purustamist ja isikukultuse kahjulike tagajärgede likvideerimist võttis partei ja valitsus tarvitusele vahendid üldsuse osavõtu taaselustamiseks parandusliku töö asutuste tegevusest ja selle veelgi ulatuslikumaks väljaarendamiseks.

II. Praegu võtab üldsus aktiivselt ja järjekindlalt osa parandusliku töö asutuste tegevusest peamiselt j ä r e l e v a l v e k o m i s j o n i d e kaudu. Need komisjonid taastati aastal 1957 ja tegutsevad nüüd Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt 5. aprillil 1960 kinnitatud põhimääruse alusel. Nad on parandusliku töö asutuste tegevusest nõukogude üldsuse osavõtu organisatsiooniliseks keskuseks.

Vastavalt põhimäärusele moodustatakse järelevalvekomisjonid kõigi rajoonide ja linnade töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede juures Nõukogude organite ning partei-, komsomoli-, ametiühingute ja teiste ühiskondlike organisatsioonide esindajaist 7 - 11 liikmelises koosseisus. Komisjoni esimeheks on rajooni või linna töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee üks liikmeist.

TRÜ Raamatukogu

Järelevalvekomisjonide põhiülesandeks on kontrollida parandusliku töö asutuste tegevust sotsialistlikust seadusliikkusest kinnipidamisel; teostada järelevalvet parandusliku töö asutuste tegevuse üle kinnipeetavate ühiskondlikult kasulikule tööle rakendamise, töö õige organiseerimise, elutingimuste, kultuurilise teenindamise ning tootmistehnilise ja üldharidusliku väljaõppe alal; organiseerida üldsuse osavõttu kinnipeetavate ümberkasvatamisest; osutada kaasabi karistuse kandmisest vabanenud isikute töölepaigutamisel ja neile vajalike elutingimuste loomisel.

Järelevalvekomisjonil on õigus külastada komisjoni tegevuspiirkonnas asuvaid parandusliku töö asutusi ja kontrollida nende tööd; nõuda administratsioonilt vajalike dokumentide esitamist; jutule võtta kinnipeetavaid ja tutvuda nende isiklike toimikutega; nõuda vajalikke andmeid miilitsa- ja prokuratuuriorganeilt ning kohtuilt; esitada töörahva saadikute nõukogu täitevkomiteele arutamiseks parandusliku töö asutuste tegevusega seoses olevaid küsimusi. Samuti on komisjonil õigus teha iseseisvalt ettepanekuid armuandmiseks kinnipeetavaile, kes on tõendanud oma paranemist või nende tingimisi enne tähtaega vabastamiseks või mõistetud karistuse asendamiseks liigilt kergema karistusega. Kinnipidamiskohtade administratsiooni sellekohased esildised peavad olema kooskõlastatud järelevalvekomisjoniga.

III. Laialdaselt levinud üldsuse osavõtu vormiks parandusliku töö asutuste tegevusest on töötajate kollektiivide Š e f l u s nende asutuste üle.

Šefid, esijoones tööstuslikud ettevõtted, abistavad parandusliku töö asutusi eelkõige kinnipeetavate parandamisel ja ümberkasvatamisel. Nad võtavad osa kutsealase ja tehnilise väljaõppe organiseerimisest, kinnipeetavate tööalase kvalifikatsiooni tõstmisest ja eesrindlike töökogemuste levitamisest. Selleks organiseerivad šefid tootmise eesrindlaste ja novaatorite, kommunistliku töö brigaadide liikmete ja töö veteranide poolt parandusliku töö kolooniate süstemaatilist külastamist. Samuti teevad šefid parandusliku töö asutustes agitatsiooni- ja propagandatööd, abistavad kolooniate isetegevuskollektiive jne.

Tähtis koht šeffide töös on parandusliku töö asutustest vabanenutele abi osutamisel. Tavaliselt leitakse vabanenuile vastavalt parandusliku töö koloonias omandatud kvalifikatsioonile ja erialale töökoht oma kollektiivis. Sageli kindlustavad šefid selliseid isikuid ka elamispinnaga oma ettevõtte ühiselamuis. Selline moodus, kus uue töökoha kollektiiv loob kinnipeetavaga veel enne tema karistuse kandmiselt vabanemist sidemed, on erakordselt tähtis kuritegude retsidiivi vältimise seisukohast.

Šefid abistavad parandusliku töö asutusi ka nende tootmisalaseks tegevuseks vajaliku materiaalse baasi loomisel, kindlustamisel uue tehnikaga jm., samuti aga ka massiliseks kultuuritööks vajalike vahendite leidmisel.

IV. Parandusliku töö asutuste tegevusest võtavad osa ka partei-, komsomoli-, ametiühingute ja muud ühiskondlikud organisatsioonid. Nad abistavad parandusliku töö asutusi lektoritega, õppeprotsessi metoodilise juhtimisega, konsultatsioonidega, kunstnike ja artistide suunamisega esinema parandusliku töö asutustes, spordiinventari muretsemisega, kirjanduse ja ajakirjanduse hankimisega jne. Abistavad parandusliku töö asutusi ka ühingu "Teadus" osakonnad.

Eriti tähtis on komsomoliorganisatsioonide osavõtt parandusliku töö asutustes kinnipeetavate alaealiste ja noorte parandamisest ja ümberkasvatamisest. ÜLKNÜ Keskkomitee kohustas komsomoliorganisatsioone osutama abi karistuse ärakandnud noortele töö leidmisel, neile vajalike elukondlike tingimuste loomisel ja nende kaasatõmbamisel aktiivsesse ühiskondlikku ellu.

V. Kinnipeetavate side sugulastega võib avaldada neile positiivset mõju. Sellepärast tõmmataksegi parandusliku töö asutuste tegevusest osavõtmisele kaasa kinnipeetavate selliseid sugulasi, kes on suutelised avaldama positiivset mõju. Neid kutsutakse parandusliku töö asutustesse vestlema kinnipeetavatega. Organiseeritakse kinnipeetavatele sugulaste koosolekuid. Levitatakse kirju, mis aitavad kaasa parandusliku töö asutustes tehtavale kasvatustööle. Kinni-

peetavate sugulaste positiivse mõju ärakasutamist kinnipeetavate suhtes soodustab see, et praegu kannavad süüdimõistetud karistust üldreeglina oma elu- või töökohajärgses parandusliku töö asutustes.

§ 8. VABADUSEKAOTUSELE MÕISTETUTE ÜKSIKUTE KATEGOORIATE MÕJUTAMISE ERISUSI

I. Kurjategijate klassifitseerimine vabadusekaotuse kandmise korra paremaks individualiseerimiseks peab põhinema teaduslikel alustel. Kuigi nõukogude kriminaalõiguslikus kirjanduses on selle küsimusega rea aastate jooksul vähe tegeldud, on vaieldamatu, et sellisteks kurjategijate kategooriateks, kes vajavad erilist kriminaalõiguslikku kohtlemist mitte ainult karistuse mõistmisel, vaid ka selle kandmisel parandusliku töö asutuses, on eriti ohtlikud retsidivistid, professionaalsed kurjategijad ning alaealised.

II. Eriti ohtlikud retsidivistid (kui nad ei ole ühtlasi professionaalsed kurjategijad) töötavad tavaliselt enne kuriteo toimepanemist. Nendes ei ole veel välja kujunenud professionaalsetele kurjategijatele omast dünaamilist stereotüüpi, kuigi nad hoolimatult rikuvad Nõukogude õiguskorda ja nende juures ilmnevad sageli parasiitlikud kalduvused. Nende parandamiseks ja ümberkasvatamiseks tuleb likvideerida kõrvalekaldumised nõukogude ühiskonna käitumisnormidest, kaotada parasiitlik vaade elule, kui see nende juures esineb, ja tugevdada ning kinnistada ausaid harjumusi ja vaateid, kui need on veel säilinud, nende puudumisel aga need uuesti kujundada.

Hoopis raskem on professionaalsete kurjategijate ümberkasvatamine. Professionaalsetes kurjategijates on juurdunud parasiitlik vaade elule, distsipliinile nad ei allu, tööd peavad nad häbistavaks. Nende ümberkasvatamine seisneb nende distsipliinile allutamises ja tööle sundimises, millega jäetakse nende teadvusse kindel

reflektoorne jälg ja kujundatakse uus dünaamiline stereotüüp.

Eriti ohtlike retsidivistide parandamine ja ümberkasvatamine ning professionaalsete kurjategijate ümberkasvatamine (vt. ka § 3, I) ei ole võimalik karmide sunnivahendite kohaldamise range režiimiga kinnist tüüpi parandusliku töö asutustes. Sellepärast on režiimil nende isikute kohtlemisel parandusliku töö asutustes domineeriv tähendus. Samuti on erakordselt raske, kuid ühtlasi väga tähtis poliitiline kasvatustöö nii professionaalsete kurjategijate kui ka eriti ohtlike retsidivistide suhtes. Eriti ohtlike retsidivistide, veel enam aga professionaalsete kurjategijate teadvus on teravalt ühiskonnavaenulik ja see tuleb vähemasti viimastel täiesti uuesti kujundada.

III. Parandusliku töö asutused a l a e a l i s t e kurjategijate parandamiseks ja ümberkasvatamiseks loodi meie maal juba Nõukogude riigi olemasolu esimestel aastatel. Nii organiseeriti F. E. Dzeržinski algatusel alaealiste kurjategijate töökommuunid, kuhu saadeti kõige laostunumad noored õiguserikkujad.

Töökommuunide organisatsioon oli revolutsiooniliselt julge ja sügavalt läbi mõeldud. Üheks iseloomustavaks meetodiks, mida rakendati töökommuunides, oli usalduse süsteem. See avaldus muuseas selles, et kommuun oli lahtist tüüpi asutus, mis ei olnud tarastatud, millel puudus valve ja millest võis vabalt lahkuda. Töökommuunides oli laialdaselt arenenud omavalitsus, kommuuni liikmete vastutustunne oma käitumise eest kommuunis ja tööprotsessis. Kasvatus oli kommuunis rajatud kollektiivsele, tootlikule tööle. Hiilgava tõendi töökommuuni positiivsete töötulemuste kohta andis geniaalne nõukogude pedagoog A. S. Makarenko.

Töökommuunide baasil arenesid hiljem välja laste töökolooniad, mis organiseeriti vabriku-tehase koolide eeskujul. Režiim oli nendes aga erinev normaalset tüüpi vabriku-tehase koolide omast. Oli ette nähtud range päevakord tööl, õpingutes ja vabal ajal, millest kinnipidamist kindlustasid ka kasvandikud ise. See ei olnud aga lastevanglate režiim ja pidi aja jooksul liginema kultuursetes ühiselamutes kehtiva-

le korrale. Töökoloniad valmistasid ette kvalifitseeritud töölisi vastavalt kasvandiku kalduvustele, tervislikule seisundile ja võimetele.

"NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse alused" (§ 23 lg. 3) sätivad, et vabadusekaotusele mõistetud alaealised kannavad karistust a l a e a l i s t e t ö ö k o l o o n i a i s . Õppe- ja kasvatustöö aluseks viimastes on üldhariduslik ja professionaalne väljaõpe ning poliithariduslik ja massiline kultuuritöö. Sealjuures on kasvatamine kollektiivse tootliku töö ja koloonia enda kollektiivi abil ühendatud individuaalse pedagoogilise mõjutamisega. Kolooniates kehtib kindel režiim. Kogu kolooniate tegevuse eesmärgiks on alaealisi ette valmistada ühiskonnale kasulikule tööle ja kasvatada neid nõukogude patriotismi vaimus.

Alaealiste töökolooniais on üldhariduse saamine ühendatud polütehnilise väljaõppega.

Alaealiste töökolooniates õpetatakse kasvandikele mingi rahvamajandusele vajalik eriala ja omistatakse pärast väljaõpet vastav kvalifikatsioon. Selle väljaõppe juures arvestatakse uut kaasaegset tehnikat ja eesrindlikke töömeetodeid. Kolooniatel on alaline side tööstusettevõtete, sovhooside ja kolhoosidega.

Üldhariduslikku õpetust saavad kolooniate kasvandikud kolooniate koolides. Viimaste õppeplaanid vastavad töölisnoorte koolide õppeprogrammidele.

Palju tähelepanu pööratakse kolooniais esteetilisele kasvatamisele, isetegevuse arendamisele ning kehakultuurile ja spordile.

Koloonia kasvandikud moodustavad ühtse kollektiivi. See jaguneb salkadeks ja salk omakorda jagudeks. Salku ja jagusid juhivad kasvatajad.

Koloonias valitakse kasvandike nõukogu. Ka valitakse kasvandike hulgast koloonia ja salkade massilise kultuuritöö, sanitaar-, majanduslikud ja muud komisjonid.

Nõukogude üldsuse ja vanemate pideva osavõtu eesmärgil kasvatustöö parandamisest moodustatakse igas alaealiste koloonias hooldusnõukogu. Selle koosseisu kuuluvad partei-,

komsomoli-, ametiühingu- ja nõukogude kohalike organisatsioonide, šeflusettevõtete ja koloonia administratsiooni esindajad, samuti ka kasvandike vanemad.

Alaealiste vanemate positiivse mõju veelgi ulatuslikumaks kasutamiseks peab koloonia administratsioon pidevat sidet vanemate või neid asendavate isikutega kirjavahetuse, isiklike vestluste ja lastevanemate koosolekute kokkukutsumise teel.

Režiimi kindlustatakse alaealiste töökoloniais esijoones veenmise ja mitmesuguste ergutusvahendite abil. Distsiplinaarkaristusi kohaldatakse vaid äärmisel juhul.

Alaealiste töökoloniais on kehtestatud kaks režiimi - üldrežiim, mis on põhiline, ja range režiim. Alaealised tütarlapsed kannavad vabadusekaotust ainult üldrežiimil. Režiimi liigi iga süüdimõistetu suhtes määrab kindlaks koloonia administratsioon. Kohtu pädevusse see ei kuulu.

Pärast süüdimõistetu kaheksateistkümneaastaseks saamist viiakse ta alaealiste töökoloniast karistuse kandmiseks üle üld- või tugevdatud režiimiga parandusliku töö kolooniasse. Viimase liigi määramisel võetakse arvesse toimepandud kuriteo ühiskonnaohtlikkuse astet, süüdlase isiksust ja käitumist alaealiste töökoloonias. Kohtuotsuses ei ole lubatud kindlaks määrata, millist liiki parandusliku töö koloonias tuleb alaealisel jätkata vabadusekaotuse kandmist pärast tema kaheksateistkümneaastaseks saamist. Kohtuotsuse tegemisel ei ole võimalik ette näha, kas ja millises ulatuses on alaealine kaheksateistkümneaastaseks saamisel paranenud ja milline režiim on tema suhtes edaspidi vajalik.

Eesmärgil lõpule viia üldhariduslik ja erialalistehniline õpetamine võivad kohtud juhul, kui karistuse täieliku ärakandmiseni jääb lühikene aeg, jätta täisealiseks saanud süüdimõistetu alaealiste töökoloonlast parandusliku töö kolooniasse üle viimata. Selle küsimuse otsustamisel tuleb pidada silmas kõiki andmeid süüdimõistetu käitumise kohta alaealiste töökoloonias viibimise aja kestel ning tema mõju selles koloonias kinnipeetavaile. Arvestades karistuse iseloomu, faktiliselt ärakantud karistuse aega, andmeid, mis tõendavad

alaealiste töökoloonias täisealiseks saanud süüdimõistetu paranemist, peavad kohtud igal konkreetsel juhul kaaluma ka selliste isikute tingimisi enne tähtaega vabastamise või ärakandmata karistuse osa liigilt kergema karistusega asendamise (KrK § 56), võimalikkust. Teatavail juhtudel on otstarbekohane teha selliste isikute suhtes esildis kohtuotsuse muutmiseks järelevalve korras karistuse vähendamiseks tegelikult ärakantud ajani.

§ 9. KINNIPEETAVATE VABASTAMISE KORD KARISTUSE KANDMISELT

I. Kinnipeetavad vabanevad parandusliku töö asutusest karistuse ärakandmise järel. Samuti vabastatakse isikud, keda on rehabiliteeritud või kelle suhtes on vabadusekaotust ettenägev kohtuotsus ära muudetud. Kriminaalseadusandluses ettenähtud alustel on aga võimalik ka ennetähtaegne vabastamine karistuse kandmiselt. Enamik süüdimõistetuid vabanebki parandusliku töö asutustest enne kohtu poolt mõistetud vabadusekaotuse tähtaja saabumist.

Nõukogude parandusliku töö õigus ei määra kindlaks kinnipidamiskohtadest vabastamise materiaalõiguslikke aluseid. Ta reguleerib üksnes karistuse kandmiselt v a b a n e m i s e k o r d a . Seda teeb ta muuseas selleks, et suurendada parandusliku töö asutustes viibimise kasvatuslikku mõju, kõrvaldada kuritegude retsidiivi soodustavad tingimused ning kindlustada vabastatud isikule vajalik abi kooskõlas nõukogude humanismi printsiipidega.

Iga süüdimõistetu vabastamist parandusliku töö asutusest on võimalik kasutada ka teiste kinnipeetavate kasvatuslikuks mõjutamiseks. Seda on eriti vaja teha enne tähtaega vabastamise juhtudel. Sellepärast saadetaksegi enne tähtaega vabastatud parandusliku töö asutustest ära pidulikult. Sel viisil populariseeritakse enne tähtaega vabastamise instituuti ning avaldatakse kasvatuslikku mõju peale vabastatava enese ka isikutele, kellel tuleb parandusliku töö asutuses karistuse kandmist jätkata.

Iga vabastatavaga toimub enne vabastamist vestlus. Isiku tähelepanu juhitakse tema nõrkadele külgedele. Talle antakse nõu, kuidas korraldada oma elu ja kus asuda tööle. Sellistest nõuannetest on kasu siis, kui nad on konkreetsed ning nende aluseks on isiksuse põhjalik tundmaõppimine.

Vabastatavaga tehakse lõpparve. Talle makstakse välja tema isiklikul arvel olev raha, sealhulgas ka puutumatute säästude fondi arvatud summad. Vabastatavale tagastatakse temale kuuluvad, paranduslikku töö asutuses hoiul olevad esemed, väärtused ning dokumendid, samuti medalid ja ordenid. Talle antakse atestaat ning tõendid paranduslikku töö asutuses omandatud hariduse, kvalifikatsiooni ja tööstaaži kohta.

Peale tasuta pileti alalisse elukohta varustatakse vabastatav toiduainetega (või vastava rahasummaga) teeloleku ajaks. Ta võib saada ka rahalist toetust vabastamise fondist. (See fond moodustatakse kinnipeetavate töötasust ühe protsendi mahaarvamise teel).

Vabastatavale antakse vabastamise tunnistus, mis on aluseks passi saamisele. Kuid on lubatud vabastatavale passi kätteandmine ka juba paranduslikku töö asutuses.

Kui vabastatav vajab kõrvalabi, saadab teda tema alalisse elukohta paranduslikku töö asutuse esindaja.

Alaealiste vabastamisel teatab koloonia varakult alaealise vanematele või neid asendavatele isikutele eelseisvast vabastamisest. Ei sõida viimased kohale, saadab alla kuueteistkümneaastast alaealist tulevasse elukohta kasvataja.

II. Kuritegude retsidiivi ennetamise ja vabanemise järel tekkida võivate raskuste vältimiseks on väga vajalik, et karistuse kandmiselt vabanenud isikud asuksid võimalikult k i i r e s t i t ö ö l e .

Juba kolm kuni neli kuud enne vabastamist peavad paranduslikku töö asutused välja selgitama, kus kavatseb kinnipeetav tööle asuda ning kellega koos pärast vabanemist elama hakata. Kui vabastamisele kuuluval isikul ei ole tulevane töökoht teada, peab paranduslikku töö koloonia (tavaliselt tegeleb nende küsimustega salgaülem) pöörduma kohalike organite või järelevalvekomisjoni poole isiku tööle paigutamiseks vas-

tavalt erialale. Ühtlasi teeb parandusliku töö koloonia administratsioon kohalikele organitele teatavaks, millist muud abi vajab vabastatu. Kohalikud täitevkomiteed on omakorda kohustatud kahe nädala jooksul võtma tarvitusele abinõud kinnipidamiskohtadest vabastatu tööle paigutamiseks vastavalt erialale, vajalikel juhtudel aga kindlustama teda ka elamispinnaga. Ka võib parandusliku töö koloonia ise astuda ettevõtete, eriti šeflusvahekorras olevate majandusorganisatsioonidega vahetusse kontakti vabastatava töölepaigutamiseks. Soovib vabastatav vabapalgalisena parandusliku töö asutuses või selle ettevõtteis tööle asuda, tuleb ta soov võimaluse piires rahuldada.

Invaliidsuse või ea poolest töövõimetu isiku vabastamisel parandusliku töö asutusest korraldatakse sellise isiku paigutamine invaliidide- või vanadekodusse. Ei ole alaealiste töökolooniast vabastatud isikul vanemaid, lähedasi sugulasi või neid asendavaid isikuid või on alaealise kooselamine nendega mittesoovitav pedagoogilistel kaalutlustel, suunatakse ta kutsehariduslike õppeasutuste peavalitsuse kooli, lastekodusse või paigutatakse vahetult tööle. Alaealise vabastamisest teatab parandusliku töö koloonia administratsioon alaealiste asjade kohalikule komisjonile.

Ka pärast vabastamist ei katke parandusliku töö asutuse kontakt vabastatuga. Vabastatuga peetakse kirjavahetust, tema käitumise vastu tuntakse huvi ning aidatakse tal ületada tekkinud raskused. Karistuse kandmiselt vabanenud isikuid, kelle elu vabaduses kulgeb normaalselt ja kes edasi jõuavad, kutsutakse kinnipeetavatega kohtumistele. Selliste kohtumiste suur kasvatuslik mõju on ilmne.

III. T i n g i m i s i e n n e t ä h t a e g a vabadusekaotuse kandmiselt vabastamine ja vabadusekaotuse ä r a k a n d m a t a o s a a s e n d a m i n e liigilt kergema karistusega toimub kohtu poolt ning on reguleeritud Nõukogude kriminaalseadusandluses. Kuid ka parandusliku töö asutused täidavad sealjuures vastutusrikkaid ülesandeid. Nende tegevust tingimisi enne tähtaega vabadusekaotuse kandmiselt vabastamisel ja vabadusekaotuse ärakandmata osa asen-

damisel liigilt kergema karistusega sätivad nõukogude paranduslíku töö õiguse normid.

Esildisi tingimisi enne tähtaega vabadusekaotuse kandmiselt vabastamiseks ja vabadusekaotuse ärakandmata osa asendamiseks liigilt kergema karistusega on õigustatud tegema kohalik täitevkomitee, järelevalvekomisjon, kooskõlastatult viimasega paranduslíku töö asutuse administratsioon, alaealiste asjade komisjon ning samuti ka ühiskondlik organisatsioon (KrPK § 334 lg. 1). Praktiliselt esitab sellekohaseid taotlusi kohtule paranduslíku töö asutuse administratsioon kooskõlastatult järelevalve- või alaealiste asjade komisjoniga.

Vastavalt KrK §-le 55 lg. 1 võib tingimisi enne tähtaega karistusest vabastada või karistuse ärakandmata osa asendada liigilt kergema karistusega juhul, kui vabadusekaotusele mõistetud isik oma eeskujuliku käitumise ja ausa suhtumisega töösse on tõendanud, et ta on end parandanud. Ei ole nõutav, et süüdimõistetu ümberkasvatamise protsess oleks juba täielikult lõpule viidud. Karistusest vabastamine või selle asendamine ongi süüdimõistetu ümberkasvatamisel üheks tugevaks stiimuliks.

Kas süüdimõistetu on sel määral paranenud, et ta väärib vabadusekaotuse ärakandmata osast tingimisi enne tähtaega vabastamist või selle asendamist liigilt kergema karistusega, seda jälgib eelkõige salgaülem. Kui viimane jõuab veendumusele, et on saabunud aeg sellekohase esildise tegemiseks, selgitab ta, kuhu asub vabastatu elama, kas tal on tulevane töökoht teada ning millist abi ta pärast vabastamist vajab. Salgaülem nõutab sellekohased õiendid vabastatava tulevasest elu- ja töökohast. Seejärel esitab salgaülem (selline on mõningate paranduslíku töö kolooniate positiivne praktika) vabastamise küsimuse eelnevalt arutamiseks salga nõukogule. Ühtlasi koostab ta iseloomustuse süüdimõistetu kohta. Selles kajastab ta karistust kandva isiku paranemist ning tema eeskujulikku käitumist ja ausat töösse suhtumist puudutavad andmed selleks, et vastata küsimusele, kas isik on juba kõlblik vabaduses elama. Ülespuhutud ja üldsõnalised iseloomustused

ei täida oma otstarvet. On vajalikud konkreetsed andmed karistust kandva isiku käitumise, töössesuhtumise, ergutuste ja distsiplinaarkaristuste kohta, samuti osavõtu kohta kollektiivi ühiskondlikust elust (isetegevus, ühiskondlikult kasulik initsiatiiv jms.). Ka on vajalik, et iseloomustuses oleks näidatud süüdimõistetu suhtumine toimepandud kuriteosse.

Salganõukogu võib esitada oma arvamused vabastamise taotluse kohta, kuid see ei ole küll administratsioonile määrav, ehkki põhjendatud seisukohti ei saa ka lihtsalt arvestamata jätta.

Mõningate parandusliku töö asutuste praktikas on välja kujunenud kord, et salgaülema ettepanekuid tingimisi enne tähtaega karistuse kandmiselt vabastamise või selle ärakandmata osa liigilt kergema karistusega asendamise kohta arutab seejärel salgaülema ettekande põhjal parandusliku töö asutuse sisemine komisjon, kelle istungist võtab osa ka järelevalvekomisjoni esimees (või esindaja). Komisjoni otsuse alusel esitatakse kohtule taotlus vabastada kinnipeetav tingimisi enne tähtaega karistusest või asendada selle ärakandmata osa liigilt kergema karistusega. Sealjuures peab komisjon spetsiaalselt kaaluma küsimust, kas on otstarbekohane teha tingimisi enne tähtaega karistuse kandmiselt vabastamise või selle ärakandmata osa liigilt kergema karistusega asendamise taotlus. Komisjon peab ühtlasi põhjalikult kaaluma küsimust, kas on vajalik parandusliku töö asutusest vabastatava üle edaspidi järelevalve ja tema suhtes teostatava kasvatustöö korra kindlaksmääramine (KrK § 55 lg. 3). Jaatava vastuse korral sellele küsimusele on vajalik eelnevalt selgitada, kellele on otstarbekohane selline järelevalve ja kasvatustöö teostamine panna.

Selle küsimuse lahendamisel tuleb silmas pidada, et vabastatu elus toimuvad põhjalikud muudatused. Ta satub uutesse elutingimustesse, võib vabalt valida oma tutvuskonda, alkohol muutub talle kättesaadavaks. Kaob teda suunav ja distsiplineeriv vabanemise stiimul. Parandusliku töö asutuse kontroll tema suhtes lakkab. Eriti tundub vabanemine murrangulisena neile kinnipeetavaile, kes on pika aja kestel vaba-

dusekaotust kandnud. Sageli ei ole neil enam lähedasi isikuid. Nende perekonnaelu võib osutuda purunenuks, sidemed endise kollektiiviga katkenuks. Sellepärast ongi üldreeglina vajalik vabastatu suhtes järelevalve ja edasise kasvatustöö korra kindlaksmääramine.

Järelevalve ja kasvatustöö ülesandeks enne tähtaega parandusliku töö asutustest vabastatute suhtes on nende tingimuste välistamine, mis võiksid uute kuritegude toimepanemisele tõugata, üksindus- ja irdumistunde vältimine ning vabanemise järel tekkivatest esimestest raskustest üleaitamine. Iga vabastatu paranemine tuleb lõplikult kinnistada ning jälgida, et vabastatu lülituks normaalsesse ellu, leiaks tee mõnda tervesse kollektiivi ja korraldaks õnnelikult oma isiklikku elu.

Kui parandusliku töö asutuse komisjon ei pea võimalikuks teha esildist tingimisi enne tähtaega vabastamise või karistuse ärakandmata osa asendamise kohta liigilt kergema karistusega, peab ta oma otsuse motiveerima. Keeldumise põhjused tehakse teatavaks karistust kandvale isikule, kes vajalikel juhtudel komisjoni istungile välja kutsutakse. Ühtlasi näidatakse komisjoni otsuses konkreetselt ära, mida peab isik tegema, et oma käitumist parandada ja väärida ennetähtaegset vabastamist (näiteks: asuma õppima, tõstma töö tootlikkust, enam hoolitsema välise korralikkuse eest, sõbralikult suhtuma teistesse kinnipeetavaisse jms.).

Kohtus kannab parandusliku töö asutuse esildise tingimisi enne tähtaega vabastamise või vabadusekaotuse ärakandmata osa liigilt kergema karistusega asendamise kohta ette salgaülem. See ettekanne nagu kogu kohtuistung peab avaldama kasvatavat mõju. Sellel otstarbel arutatakse neid asju tavaliselt kohtute väljasõiduistungitel parandusliku töö asutustes. Kohtumäärused põhistatakse üksikasjalikult.

Tingimisi enne tähtaega vabastatu suhtes järelevalve ning kasvatustöö teostamisel kasutavad organisatsioonid, kollektiivid ja üksikisikud mitmesuguseid mõjutamise vorme: individuaalsed vestlused, šeflus, aruannete ärakuulamine isiku tööst ja käitumisest, kaasatõmbamine sotsialistlikku võist-

lusesse, abistamine õppimisel, kvalifikatsiooni tõstmisel ja vaba aja veetmisel, ühiskondlike ülesannete andmine jms. Ka parandusliku töö asutuse administratsioon (esijoones salgaülem) tunneb huvi tingimisi enne tähtaega vabastatu edaspidise käitumise vastu.

Kontrolli kasvatusliku töö suhtes ettevõtteis, asutustes ja organisatsioonides, kus töötavad tingimisi enne tähtaega vabastatud ning samuti isikud, kellele vabadusekaotuse ärakandmata osa on asendatud parandusliku tööga, teostavad järelevalvekomisjonid. Nad aitavad kaasa selle töö paremale organiseerimisele. Üldist järelevalvet selle töö üle teostab ka kohus.

§ 10. PROKURÖRI-JÄRELEVALVE VABADUSEKAOTUSE KANDMISE KOHTADE TEGEVUSE ÜLE

Järelevalve Nõukogude seaduste täpse täitmise üle kuulub NSV Liidu Prokuratuurile. Täites seda ülesannet, jälgib prokuratuur seaduslikkusest kinnipidamist ka parandusliku töö asutustes. Ta on kohustatud kontrollima, et nendes asutustes ei peetaks kedagi seadusevastaselt kinni. Alusetult arreteeritud isik tuleb vahi alt viibimata vabastada.

Vastavalt "NSV Liidu prokuröri-järelevalve põhimäärusele" (§ 35) on NSV Liidu peaprokuröril ja temale alluvatel prokuröridel oma kompetentsi piires õigus igal ajal takistamatult külastada kinnipidamiskohti selleks, et välja selgitada, kas vahi all pidamine on seaduslik, tutvuda dokumentidega, mille alusel isik on arreteeritud, teostada kinnipeetavate isiklikku läbiotsimist, kontrollida, kas kinnipidamise tingimusi ja režiimi parandusliku töö asutustes reguleerivad käskkirjad ja korraldused on kooskõlas seadustega, ning nõuda kinnipidamiskohtade administratsioonilt isiklikke seletusi seaduslikkuse rikkumise kohta parandusliku töö asutustes.

"NSV Liidu prokuröri-järelevalve põhimäärus" käsitleb prokuratuuri neid õigusi ühtlasi kohustustena. Sellepärast ongi prokurörid mitte ainult õigustatud, vaid ka kohustatud

süstemaatiliselt külastama paranduslilku töö asutusi, vahetult tutvuma administratsiooni tegevusega, peatama seadusega vastuolus olevate käskkirjade ja korralduste täitmise, esitama nende peale ettenähtud korras protestid ning astuma samme kinnipidamiskohtades seaduslikkuse rikkujate distsiplinaar- või kriminaalvastutusele võtmiseks.

Suur tähtsus seaduslikkuse kindlustamise seisukohast on prokuröri-järelevalvel kinnipeetavate kaebuste ja avalduste lahendamise üle. Prokuratuur on kohustatud kontrollima, et kinnipeetavate kaebused ja avaldused partei- ja nõukogude organitele, riigiasutustele ja ühiskondlikele organisatsioonidele paranduslilku töö asutuste administratsiooni poolt viivitamatult edasi saadetakse. Prokuratuurile esitatud kaebused ja avaldused peab administratsioon edasi saatma hiljemalt ühe ööpäeva jooksul, prokuratuur on aga kohustatud need ettenähtud tähtajal läbi vaatama, võtma tarvitusele vajalikud abinõud, kui kaebus on põhjendatud, ja teatama sellest kinnipeetavale.

§ 11. VABADUSEKAOTUSETA PARANDUSLIKKU TÖÖD KANDVATE ISIKUTE MÕJUTAMISE ERISUSI

I. Nagu vabadusekaotust kandvate isikute parandamiseks ja ümberkasvatamiseks nii kasutatakse ka vabadusekaotuseta paranduslikku tööd kandvate isikute mõjutamise vahenditena ühiskonnale kasulikku tööd, režiimi ja poliitilist kasvatamist. Nende vahendite erikaalu süüdimõistetu mõjutamisel määrab vabadusekaotuseta paranduslilku töö kui karistusliigi spetsiifika. Arvestada tuleb ka seda, et vabadusekaotuseta paranduslikule tööle mõistetute isiksuse põhjalikuks ümberkujundamiseks tavaliselt puudub tarvidus (vt. ka § 3, I).

II. Vabadusekaotuseta paranduslikule tööle mõistetud isik on kohustatud töötama. See töö on ühiskonnale kasulik ja sellisena kannab ta p a r a n d u s l i k k u i s e l o o m u . Peab aga märkima, et enamik paranduslikule tööle mõistetuid töötas ka enne kuriteo toimepanemist ning jät-

kavad karistuse kandmise ajal töötamist oma senisel töökohal. Üksnes juhul, kui isik hoidub kuritahtlikult kõrvale parandusliku töö kandmisest oma senisel töökohal või kui tal töökohta ei ole ning ta kuu aja jooksul arvates kohtuotsuse jõustumisest tööle ei asu, võib kohus talle määrata parandusliku töö kandmise Parandusliku Töö Inspektsiooni juhatusel. Seega jääb tavaliselt ühiskonnale kasulik töö, mida isik tegi enne süüdimõistmist, muutumatuks ka karistuse kandmise ajal. Sellest järeldub, et tööprotsessist osavõtt iseenesest ei ole otsustava tähtsusega vabadusekaotuseta paranduslikule tööle mõistetute mõjutamisel. Karistuse kandmise ajal nihkuvad enam esiplaanile süüdimõistetu tööalaste õiguste piiramised (vt. § 4, II) - palgast teatava protsendi mahaarvamine, erikord töötaaži arvestamisel jm.

Kui jätta arvestamata töötamise kohustuslikkus ja mõningate tööalaste õiguste piiramine, ei ole oma töökohal paranduslikku tööd kandvate isikute osavõtmise kohta tööprotsessist kehtestatud erisätteid. Nendel ei ole keelatud vahetada töökohta. Töökoha vahetamisel on nad üksnes kohustatud sellest Parandusliku Töö Inspektsiooni organeid informeerima.

Mõnevõrra teisiti on organiseeritud parandusliku töö kandmine Parandusliku Töö Inspektsiooni juhatusel. Viimasel ei ole käesoleval ajal oma ettevõtteid või töökodasid parandusliku töö kandmiseks. Inspektsioon suunab süüdimõistetu karistuse kandmiseks mingisse teise organisatsiooni, kellega ta sõlmib sellekohase lepingu. Sealjuures ei või inspektsioon suunata süüdimõistetut tööle väljaspoole tema elukohta (vt. ka § 2, II).

Organisatsioon, kuhu süüdimõistetu tööle suunatakse, kasutab teda oma äranägemisel, kuid paranduslikku tööd kandva isiku töötingimused peavad olema võrdsed muude tööliste ja teenistujate töötingimustega. Organisatsioonil on õigus kasutada süüdimõistetut ka mitte-erialasel tööl, kaasaarvatud kvalifitseerimata füüsiline töö. Küll on aga organisatsioon kohustatud hoolitsema karistust kandva isiku tööalase kvalifikatsiooni tõstmise ja temale uute erialade õpetamise eest. Töökoha vahetamine on Parandusliku Töö Inspektsiooni juhatu-

sel karistust kandvale isikule lubatud vaid erandlikult, inspektsiooni sellekohasel nõusolekul.

III. Paranduslikku tööd kandvate isikute suhtes on kohaldatav antud organisatsioonis kehtiv ü l d i n e t ö ö r e ž i i m . Peale selle esitatakse karistust kandvatele isikutele ka rida erinõudeid, mida ettevõtte muud töötajad ei ole kohustatud täitma. Nii alluvad karistust kandvad isikud Paranduslíku Töö Inspektsiooni kontrollile. Inspektsioonis arvele mittevõtmise, selle kutse peale ilmumata jätmise, paranduslíku töö kandmise eeskirjade muu rikkumise, samuti ka üldisest töödistsipliinist mittekinnipidamise eest võib inspektsioon karistust kandva isiku suhtes kohaldada distsiplinaarse mõjutamise vahendeid (märkus, noomitus ja vali noomitus). Kuritahtliku kõrvalehoidumise eest paranduslikust tööst, kui seda kantakse Paranduslíku Töö Inspektsiooni juhatusel, karistatakse KrK § 178 järgi vabadusekaotusega kuni kuue kuuni. Üldiselt on aga paranduslíku töö kandmise režiim normatiivselt vähe reguleeritud. Ka paranduslíku töö õiguse teoorias ei ole sellele küsimusele ulatuslikumat tähelepanu pööratud.

IV. Määrav tähtsus paranduslikku tööd kandvate isikute mõjutamise seisukohast on nende suhtes tehtaval p o l i i t i l i s e l k a s v a t u s t ö ö l . Seda tööd teevad esijoones karistuse kandmise koha ühiskondlikud organisatsioonid. Sellest võtab osa ka töökoha administratsioon ning ei seisa kõrval Paranduslíku Töö Inspektsioon.

Paranduslikku tööd kandvate isikute suhtes teostatava kasvatustöö erilise tähtsuse tõttu on ülimal määral vajalik, et kohtuotsuses oleks nende suhtes kindlaks määratud kasvatustöö ja järelevalve teostamise kord (KrK § 26 lg. 4). Järelevalve ja kasvatustöö teostamise korra kindlaksmääramine paranduslikku tööd kandva isiku suhtes on vajalik eriti siis, kui kohus määrab karistuse kandmise Paranduslíku Töö Inspektsiooni juhatusel.

Kandes karistust Paranduslíku Töö Inspektsiooni juhatusel, satub süüdimõistetu uude kollektiivi. Ühtesulamine sellega ja igasuguste irdumismeeleolude ärahoidmine on süüdi-

mõistetu suhtes avaldatava positiivse kasvatusliku mõju põhilisi tingimusi.

Paranduslikku tööd kandva isiku suhtes teostatava järelevalve ja kasvatustöö konkreetsed vormid olenevad antud juhu omapärast ja süüdimõistetu töökoha kollektiivi ning ühiskondlike organisatsioonide initsiatiivist. Üldiselt on kasutatavad samad vahendid, mida kohaldatakse tingimisi enne tähtaega vabadusekaotuselt vabastatud isikute suhtes (vt. § 9, III).

Paranduslikku tööd kandva isiku paranemist stimuleerib ka võimalus tingimisi enne tähtaega vabaneda karistuse kandmisest, mille kohta töökoha kollektiiv või ühiskondlikud organisatsioonid võivad esitada kohtule sellekohaseid taotlusi.

KASUTATUD LÜHENDID

KrK - "Eesti NSV kriminaalkoodeks"
KrPK - "Eesti NSV kriminaalprotsessi koodeks"
PTöök - "VNFSV parandusliku töö koodeks"

K I R J A N D U S T

Советское исправительно-трудовое право, М. 1960.

Сборник нормативных актов по советскому исправительно-трудовому праву, М.1959.

Беляев Н.А., Предмет советского исправительно-трудового права, Л. 1960.

Беляев Н.А., Общественный контроль за деятельностью исправительных и воспитательных учреждений, М. 1962.

Беляев Н.А., Цели наказания и средства их достижения, Л. 1963.

Бушуев И.А., Исправительные работы, М. 1959.

Ефимов М.А., Некоторые вопросы кодификации советского исправительно-трудового законодательства в свете решений XXII съезда КПСС, "XXII съезд КПСС и вопросы государства и права", Свердловск 1962.

Калинин В.Н., Утевский Ю.Б., Яковлев А.М., Советские исправительно-трудовые учреждения, М. 1960.

Крахмальник Л.Г., Труд заключенных и его правовое регулирование в СССР, Саратов 1963.

Наташев В.Е., Основные вопросы кодификации исправительно-трудового законодательства, ВИЮН, "Ученые записки", вып.14, М. 1962.

Проблемы развития советского исправительно-трудового законодательства, Саратов 1961.

Раскин К.С., Роль советской общественности в осуществлении исправительно-трудовой деятельности Советского государства, "Советское государство и право", 1958, № 11.

Ременсон А.Л., Индивидуализация наказания в процессе его исполнения, Томский государственный университет, "Труды", т.156, Томск 1961.

Ременсон А.Л., Некоторые вопросы советского исправительно-трудового права, "Советское государство и право", 1964, № 1.

Стручков Н.А., Советское исправительно-трудовое право, М. 1961.

Стручков Н.А., Советское исправительно-трудовое право, Общая часть, М.1963.

Стручков Н.А., Участие общественности в деятельности исправительно-трудовых учреждений, ВИЮН, "Ученые записки", вып.11, М.1961.

Ткачевский Ю.М., Отрядная система в исправительно-трудовых колониях, М. 1962.

Утевский Б.С., Основные вопросы советской науки исправительно-трудового права, "Советское государство и право", 1957, № 3.

Ширвиндт Е., Советское исправительно-трудовое право, "Социалистическая законность", 1956, № 10.

Яковлев М.А., Об эффективности исполнения наказания, "Советское государство и право", 1964, № 1.

S I S U K O R D lk.

§ 1. Nõukogude parandusliku töö õiguse mõiste, ülesanded, printsiibid ja ajalugu 3

§ 2. Parandusliku töö asutused 15

§ 3. Süüdimõistetu parandamise ja ümberkasvatamise vahendid ja karistuse kandmise individualiseerimine parandusliku töö asutustes . . 23

§ 4. Ühiskonnale kasulik töö vabadusekaotuse kandmisel 25

§ 5. Režiim vabadusekaotuse kandmisel 33

§ 6. Poliitiline kasvatustöö, kutsealane väljaõpe ja üldhariduslik õppus vabadusekaotuse kandmisel 46

§ 7. Üldsuse osa vabadusekaotuse täitmisel 51

§ 8. Vabadusekaotusele mõistetute üksikute kategooriate mõjutamise erisusi 54

§ 9. Kinnipeetavate vabastamise kord karistuse kandmiselt 58

§ 10. Prokuröri-järelevalve vabadusekaotuse kandmise kohtade tegevuse üle 64

§ 11. Vabadusekaotuseta paranduslikku tööd kandvate isikute mõjutamise erisusi 65

Kasutatud lühendid 68

Kirjandust 69

Тартуский государственный университет
ЭССР, г. Тарту, ул. Юликооли, 18
И. Ребане
ОСНОВЫ СОВЕТСКОГО
ИСПРАВИТЕЛЬНО-ТРУДОВОГО ПРАВА
На эстонском языке

Vastutav toimetaja E. Raal
Korrektor F. Võhandu

TRÜ rotaprint 1965. Trükipoognaid 4,44. Tingtrükipoognaid 4,04. Arvestuspoognaid 3,4. Trükiarv 300.
Paljundamisele antud 23. I 1965. MB 00029.
Tell. nr. 21.
Hind 10 kop.

Hind 10 kop.

A
26442
187364

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00480845 9